

11 september 1914

Tilburg, 10 september. Belgische troepen hebben heden onder bescherming van de forten van Puurs en Walem een uitval gedaan uit Antwerpen en de Duitse bezetting verjaagd uit Aarschot. Ze hebben ruim 300 gevangenen gemaakt en zijn daarna teruggetrokken naar Antwerpen. De Duitse verliezen zijn zwaar.

Antwerpen, 10 september. Officieel wordt medegedeeld, dat de 300 krijgsgevangenen, waarvan de gevangenneming gemeld is, te Antwerpen aangekomen zijn. Zij zijn gevangen genomen te Aarschot en behoorden tot de Landstorm. Ze vormden een bataljon van 1100 man. Een deel werd gedood, een ander deel is gevluht en de overigen gaven zich over in de loop van het gevecht. Ondervraagd naar de gijzelaars, die zij in de kerk van Aarschot hadden opgesloten, antwoordden zij, dat de mannen boven de 40 jaar losgelaten zijn, en dat die tussen de 15 en 40 jaar naar Aken gezonden zijn. Op vragen over de verwoesting van Leuven bewaarden zij het stilzwijgen. Een enkele zegde: het is schande.

Berlijn, 10 september.

De vice-rector van de Universiteit van Leuven, Coenrade, die op het ogenblik in Nederland vertoeft, heeft, volgens de Vossische Zeitung, aan een dagbladcorrespondent medegedeeld, dat op de Duitse soldaten in Leuven vreselijk is geschoten. Hij kon de Duitse en Belgische schoten goed onderscheiden. De eerste 5 minuten had hij alleen Belgische schoten gehoord. Hij had reden al zijn opmerkzaamheid daaraan te wijden, daar hij als gijzelaar voor het goede gedrag van de stad Leuven in het raadhuis was opgesloten. Toen het schieten begon, zegde een Duitse hoofdofficier dat er blijkbaar een samenzwering in het spel was en dat de strengste

maatregelen moeten worden genomen. De volgende ochtend werden de gijzelaars door de stad geleid en lazen een proclamatie voor, strekkende om tegen het schieten te waarschuwen. Toen Coenrade 's middags was vrijgelaten en naar huis ging, viel er weer een schot op de Graanmarkt. Terstond legden soldaten op Coenrade aan. De Duitse stafarts Berghausen uit Keulen dekte hem met zijn eigen lichaam. De volgende ochtend werd de stad bij wijze van straf beschoten. Geestelijken, gewonden en gevangenen werden naar Aken gebracht.

Dagboek van de oorlog (Karel Van de Woestijne).

Brussel, 30 augustus.

Van de gruwelen die verteld worden, zult ge hier niet veel lezen. Behalve dat de tragiek van de toestand toch wel op een hogergeestelijk vlak is te vinden, zijn onze zenuwen te zeer geschokt door de telkens nieuwe en de steeds herhaalde verhaaltjes, dan dat men er rustig een min of meer passende vorm aan geven zou. Wij zijn, in dit ogenblik, als gistend brooddeeg: het beweegt te zeer in zichzelf, vanwege de dessem. Het jagende of drukkende ritme van deze dagen kan ons bloed en onze gehoorzame hersenen dwingen tot lyrische uiting: de epiek ervan zal echter niet worden uitgedrukt dan na bezinking, dan in de rustige beheersing, die het, zij het dan ook van leven zwellend, verhaal eist.

Geen geschiedenisjes dan ook van klaarblijkende, hoe dan ook onbegrijpelijke oorlogswoede. Al ontbreekt het mij niet aan documenten uit Casteau en Nimy, vóór Bergen; uit Charleroi; uit Aarschot. Te Dinant kwamen de misschien allerschoonste werken van Wiertz, en een zeer belangrijke briefwisseling, die op hem betrekking heeft, in de algemene uitbranding der hoofdstraat om.

Geen verhaal dus van gruweldaden. En toch kan ik niet zwijgen over wat een landgenoot van u, een geestelijk hoogstaand mens, doctor L. H. G., uit Dordrecht, mij heden vertellen komt ... (hier laten wij een gedeelte van de brief van onze correspondent vervallen, aangezien onze lezers van het verhaal van doctor G. zelf in ons blad kunnen kennis nemen. Redactie).

31 augustus.

Men vertelt mij heden dat te Charleroi, waar de mijnwerkers naast de troepen hebben gevochten met al wat hen onder de hand kwam, een volksvertegenwoordiger gefusilleerd werd. Een andere, de welbekende socialist Jules Destrée, zou krankzinnig geworden zijn. Ik deel weer alleen de mij vertelde feiten mee, zonder ze overigens te bevestigen ...

Het is hier vandaag de dag der binnenrukkende, der gevluchte Leuvenaars. Een professor in de rechten, de eigenlijke oprichter, de ziel der Belgische boerenbonden, en die sedert jaren verlamd is door ataxie, heeft Brussel bereikt in een hondenkar. Een andere is te voet moeten vluchten met zijn 11 kinderen, waarvan het oudste 11 jaar oud is. Een andere nog, bekend gynaecoloog, had er gelukkig maar 5 mee te sleuren: hij komt Brussel binnen, haveloos als een bedelaar, en gaat zich onmiddellijk een paar boordjes kopen in celluloid, voor de zuinigheid zegt hij. Vroeger had hij driemaal per week een spreekdag te Brussel, waar hij telkens heen kwam met zijn automobiel. Een burgerlijk ingenieur, opvolger van minister Helleputte in de leerstoel van burgerlijke bouwkunde, heeft met zijn jonge vrouw de reis gedeeltelijk kunnen doen in een kar, waar zich een andere vrouw bevond, die enkele uren te voren bevallen was; men heeft onderweg haar kindje gelaafd met champagne ...

Intussen bestaan in Brussel wel enige redenen tot tevredenheid. Zo bereikt mij heden de eerste post sedert 20 dezer. Hij bestaat uit het nummer van 16 augustus van "De Groene", te Brussel binnengekomen voor het treinenverkeer werd onderbroken. Ik heb die "Groene" verslonden, alsof hij mij nieuws bracht uit de lang-betrachte maan ...

Andere geruststelling: sedert een paar dagen mag in geen enkel koffiehuis van Brussel nog alcohol worden verkocht. Echter wél in de voorsteden, in enkele althans. Zo kan men te Laken bijvoorbeeld tot 's middags 5 uur een lekkere borrel bekomen. En aldus is iedereen bevredigd; zij die voor onlusten vrezen tengevolge van drankmisbruik, vinden hun gading te Brussel zelf. En deze die flauwhartigheid vrezen, zonder daarom roekeloosheid te zoeken, weten dat zij zich tot het invallen van de avond versterken kunnen te Laken, waar men rekent op de burgerdeugden van de ingezetenen: toch ook een middel om baldadigheid tegen te gaan.

Eigenlijk is het natuurlijk krankzinnig, zo'n dubbele maatregel. Maar het onvermijdelijk gevolg van het administratief complex, waar Brussel niet dan een deel van is, in sommige gevallen overgeleverd aan de eigenzinnige en domme willekeur van de autonomie der voorsteden ...

Laat ons, terwijl we te Laken zijn, gaan kijken naar de Duitse treinen, die niet ophouden voorbij te rijden, zij het dan ook heel traag, met mannen, proviand, en kanonnen. De bruine buitenwanden hebben de soldaten met suggestieve krijttekeningen en lapidaire opschriften versierd. De grafische voorstellingen vertonen Zeppelins en geblindeerde motorwagens van een zeer bijzonder model, dat men, uit Duits oogpunt, voor het ogenblik misschien maar niet vertonen moest; verder hebben de Duitse soldaten er

hun ideaal der Franse vrouwelijke schoonheid in uitgedrukt tot bij gewaagde bijzonderheden. De epigrafist leert er verder de gezindheid van de Duitse milicien in kennen: de liefde voor de Kaiser bepaalt zich niet tot het gesproken, het vindt uiting in het gekalligrafeerde woord; de zucht naar een bezoek aan Parijs evenzeer als aan Oostende wordt hier en daar met klem uitgesproken. De mannen blijven intussen rustig in hun wagens. Men merkt op dat zij niet heel jong meer zijn, vermoedelijk reeds tot de reserve behoren ...

De soldaten, die in onze Lakense kazerne lagen, zijn vanavond weer vertrokken, met hun gewone bedaard-zware onverschilligheid.

1 september.

Onze gezichtskring wordt enger en enger, onze persoonlijkheid geringer en geringer. We leven nog alleen van, met, voor de stad. De oorlog en het gebrek aan volkomen betrouwbaar nieuws hebben ons saamenhorigheid geleerd, de saamenhorigheid van mensen die opgesloten zouden zijn binnen hoge, steile muren.

Al komt de post nu geregeld eenmaal daags. Het zijn echter niets dan brieven uit de stad zelf. Toevallig is er een onder uit Engeland. Een familielid, die geregeld de overtocht doet van Liverpool naar New York, schrijft mij op 14 augustus, dat hun boot, toebehorende aan een Engelse compagnie, door een Duitse boot beschoten was geworden, en er gelukkig zonder veel schade vanaf gekomen is.

We krijgen nu ook dagbladen. 't Is te zeggen dat mannetjes te voet de reis naar Gent doen, waar de meeste kranten van Brussel sedert de oorlog verschijnen. Vandaar brengen zij enkele nummers mee, die zij 75 centimes en een frank verkopen. Het schijnt tamelijk makkelijk te zijn, Gent te bereiken, ook zonder paspoort.

Een paspoort wordt trouwens aan Belgen niet meer afgeleverd. De Duitse overheid verzekert dat er misbruik van gemaakt is geworden. Sommigen personen, ermee gewapend, waren erin geslaagd, de Duitse voorposten te naderen, en hadden er foto's van genomen.

De paspoorten zijn trouwens zo goed als onnodig. We hebben tegenwoordig en sedert vanochtend een Duits commandant der stad, majoor Bayer, die naast burgemeester Max fungeert. En die heeft vandaag laten aanplakken dat iedere voetganger vrij in en uit de stad kon, behalve op de wegen die naar Oostende en Antwerpen leiden. Slechts voertuigen moeten een bijzondere pas hebben, die zij op het stadhuis krijgen kunnen. Ik kan eraan toevoegen dat de uitdrukking "wegen naar Oostende en Antwerpen" zeer ruim wordt opgevat. Zodat we over de Duitsers niet te klagen hebben: ze tonen zich inschikkelijk. Het komt mij zelfs voor dat zij veel van hun stugheid verloren hebben. De officieren hebben zich steeds zeer beleefd getoond. Nu schijnen de onderofficieren het ook te willen worden ...

Weer het kanon, ditmaal in de richting van Asse. Tegen de avond brengt men ons het bericht, dat de Duitsers voor Dendermonde door het doorsteken van een dijk zouden teruggedreven zijn geworden. Een gedeelte van onze bezetting komt in het donker terug, doodmoe, maar zingend.

2 september.

De eerste melkboer! Sedert 10 dagen de eerste melk! ... want dit is onze eerste, vooralsnog de enige, ontbering geweest: melk. En zowaar, wij waren er gewoon aan geworden ... nog slechts één dag heeft het ons aan vlees ontbroken: de Duitsers hadden te Laken zo goed als alles opgekocht. 's Anderendaags echter leverde de markt

ons nieuw vee. De Duitsers zorgen trouwens zelf voor beesten, die ze door de slager lieten uitkappen. Het vlees is anders wel duurder geworden. De boter ook. Daar zijn echter de aardappelen, en in overvloed. De oogst ervan is zowat overal aan de gang, en belooft een goede opbrengst. Ook aan meel zal in maanden geen gebrek zijn, en dus ook niet aan brood. Deze week is ons het onaangename overkomen, dat de bakkers geen gist meer hadden. Twee dagen hebben wij brood gegeten, dat zwaar als lood was. En te langen leste zouden wij ons ook daar aan gewend hebben ... Zij, die vreesden dat Brussel wel kon uithongeren en het oproer dan van lieverlede zou uitbreken, zijn wel wat voorbarig geweest in hun profetieën. Hongersnood is vooralsnog allesbehalve te vrezen ...

Het is vandaag de verjaring van Sedan. Misschien uit kiesheid, schijnen de Duitsers daar niet veel belang aan te hechten. Ons, Belgen, laat het trouwens eveneens onverschillig. Voor mij persoonlijk laat deze dag vooral deze ene herinnering: toen ik vanochtend opstond en het raam opendeed, heb ik de eerste rilling van het najaar in de lucht gevoeld. Het heeft mij voor heel de dag weemoedig gemaakt. De laatste dagen waren heerlijke zomerdagen, en ik heb er nauwelijks iets van gemerkt, en niets van genoten. Nu is het de eerste herfsttrilling: ik merk ze wel, en lijd eronder ...

3 september.

Een verhaaltje: kleine burgertjes die een paar huizen verder stilletjes rentenieren, hadden één enkele zoon. De oorlog breekt los: hij laat zich, buiten weten van zijn ouders om, opschrijven als vrijwilliger. De ouders smeken hem, te blijven; niets aan te doen echter. Toen neemt de vader een besluit: hij zal zijn zoon niet alleen laten gaan; hij wil mee. Het Rode Kruis vraagt brancardiers; hij

neemt als dusdanig dienst. Vader en zoon worden naar het front gestuurd. In het gevecht krijgt de zoon een kogel in het voorhoofd. Hij sterft in de armen van zijn vader, die erin slaagt, een kist te vinden. Zelf begraaft hij hem. Vandaag is hij teruggekomen bij zijn vrouw, met het treurige nieuws en om haar te troosten ...

Men verneemt vandaag allerlei nieuws: weer zou een zeppelin Antwerpen hebben gebombardeerd, en de regering zou minister Carton de Wiart met de ministers van staat Heymans, Vandervelde en de Saedeleer naar de Verenigde Staten hebben gestuurd om hiertegen te protesteren en morele hulp in te roepen. Anderdeels zouden Engelsen langs onze uiterste westgrens zijn binnengekomen. Ze moeten Duitse troepen voor Ieper hebben ontmoet en verslagen ...

Nieuws van andere aard: wij bezitten, behalve de militaire gouverneur en de Brusselse Kommandantur, thans ook een "General-gouvernement für Belgien". Het heeft het Astoria hotel betrokken in de Koninklijke Straat. In al de ministeries zijn de Duitsers druk in de weer: daar gebeurt ongetwijfeld iets van belang.

Op het vierkante plein achter het parlement aan, hebben de Duitsers een verschansing van zakken aardappelen opgeworpen. Daarachter hebben ze een gemakkelijke keuken ingericht. De schouwen van hun fornuizen vonken. De koks, aan lange tafels, maken groenten klaar. Ik merk met genoeg, dat de manschappen, die in de Senaat huishouden, vanmiddag rabarber te eten krijgen. Moge het hun wel bekomen! ...

Behalve onze briefjes van vijf frank, hebben wij er nu ook van twee en één frank. Ze zijn maar een vierde zo groot als de Hollandse guldenbriefjes, maar zien er toch haast even mooi uit.

4 september.

Een nieuwe Duitse proclamatie, en een opzienbarende: veldmaarschalk von der Goltz, de nieuwe gouverneur-generaal van België, welbekend als herinrichter van het Turkse leger, maakt de bevolking bekend met zijn benoeming en meldt, dat naast hem de Hofrath von Sandt de civiele regering zal uitoefenen. Het minste vergrijp aan de minste Duitse soldaat zal ten strengste gestraft worden. De gouverneur-generaal getuigt echter van zijn vredelievende gevoelens ten opzichte van het Belgische volk. Hij wenst orde en kalmte te zien heersen en zal zijn best doen om ze te handhaven. Dat ieder weer aan het werk ga; laat België tot ieders heil zijn normale leven hernemen. De ambtenaren eindelijk wordt eveneens verzocht, weer de arbeid op te nemen, tot goede regeling der zaken.

Die proclamatie, die ook in een Nederlandse, zeer gebrekkige tekst is aangeplakt, maakt een indruk van bezadigdheid en inschikkelijkheid, die treft. De bevolking leest ze met kalmte. Velen keuren ze goed. Alleen de ambtenaren der ministeries weten niet goed wat te doen. Zij hebben immers trouw aan de wetten en aan de grondwet van België gezworen. Kunnen zij nu, zonder meinedig te zijn, gevolg geven aan de uitnodiging van de gouverneur? Zij gaan om raad bij een wereldberoemd jurist, die onmiddellijk antwoordt: "Ik ben van mening, dat gij het werk niet alleen moogt, maar moet hervatten. De Belgische ambten dienen door Belgische ambtenaren vervuld ..." Morgen zal ieder dan ook vermoedelijk op post zijn ...

De gouverneur-generaal betreft het ministerie van kunsten en wetenschappen; de civiele gouverneur het gebouw van de oorlog.

Intussen horen wij, met meer verwoedheid dan ooit, het kanon in de richting van Aalst en in die van Mechelen. Heel laat in de avond rukken aldoor maar troepen aan ...

5 september.

De dag der ambulances.

De grote, grijze motorwagens rijden talloos voorbij. De ene zeer traag: daar moeten de gevaarlijke gekwetsten in liggen. De andere vlugger, met de lichtgewonden. Een is geëscorteerd door uhlanen, men zegt dat hij prins Adalbert, derde zoon des keizers, vervoert. Ik herinner mij, dat prins Adalbert officier is in de marine. Wat zou hij dan in open veld komen doen? Ik heb echter marinesoldaten door Brussel zien lopen ...

De ernstige lieden beginnen zich ongelovig te tonen tegenover de nieuwtjes, die de ronde doen. Is het zomaar zonder meer aan te nemen, dat gisteren voor Mechelen 12.000 Duitsers zouden gevallen zijn? Dat er iets ernstigs moet hebben plaatsgehad, valt echter niet te betwijfelen: Dat bewijst de drukte rond de hospitalen.

Algemeen vindt men vreemd, dat nu sedert een ganse week al geen enkel nieuwsbericht van het oorlogsgeweld werd aangeplakt. Vroeger hadden wij dergelijke "Kriegeszeitung" om de twee dagen. Sedert 29 augustus echter niets meer. Mag men er het gevolg uit trekken, dat de afgekondigde overwinningen der Fransen te Valenciennes, te Arras en te Maubeuge waar zijn? Dat de Russen op Duits gebied vooruitrukken en op Berlijn marcheren? Wij leven in de onwetendheid, en de Duitse regering doet niets om er ons uit te helpen.

En zo weten we ook niet of het waar is, dat het hoofd van de Belgische staf, generaal Selliers de Moranville, die de hulp der Fransen zou hebben geweigerd, evenals generaal Michel, die de forten van Namen zou hebben overgeleverd, wegens hoogverraad zou zijn gefusilleerd. We weten zelfs niet of het waar is, dat burgemeester Max tot vice-consul der Verenigde Staten zou zijn benoemd, om hem een immuniteit te bezorgen, die mij al heel problematiek voorkomt ...

Intussen is het stadhuis van Brussel in twee verdeeld: links de Duitsers, rechts de Belgen. Er hangt echter geen Duitse vlag nu, slechts een Belgische, en dan de eigen Brusselse kleuren.

Brussel is heel kalm geworden. Dat talrijke vrouwen en kinderen van te Brussel in garnizoen liggende officieren alhier zijn toegekomen en zich hebben gevestigd, werkt geruststellend. De vrees voor bombardementen is zo goed als geweken. Trouwens, al de jonge troepen zijn naar het veld gezonden. Onze bezetting bestaat uit gezette, bezadigde landweer, die het nu wel niet prettig scheen te vinden, alle zaken te hebben moeten stilleggen, om naar Brussel voor onbepaalde tijd te komen verblijf houden.

Laatste geruststelling: de twee vervaarlijke mitrailleuses voor het Noorderstation zijn weggenomen: weer kan men zonder levensgevaar in de cafés zijn aperitief gaan drinken, iets waar de Brusselaars ook graag gebruik van maken ...

Men schrijft ons:

Toen wij 's morgens opstonden, was alles nog rustig in onze stadswijk (te Leuven). We hadden de voldoening, dat er geen enkele patrouille gecirculeerd had, en van het gehele kwartier was geen huis vernield. Alleen lagen, vreemd genoeg, twee dode paarden

nabij de plek, vanwaar, gelijk ik gisteren mededeelde, de twee soldaten geschoten hadden.

In het Begijnhof bevond zich een school voor weeskinderen. De bevolking was rustiger, al waren ook gedurende deze nacht schoten gevallen in een andere wijk der stad, en hingen de wolken de ganse nacht tegen de hemel te branden. Zo kregen dan de onderwijzeressen van die school weer moed, en een van hen, een grote forse jonge vrouw, bood zich aan, aan de commandant te gaan vragen, of hij de plaats van de school niet zou willen noteren op de kaart, en verzekeren dat de ongeveer 300 kinderen geen kwaad zouden lijden. Niettegenstaande haar moed werd mijn geleide ingeroepen. Wij trokken dus samen naar het stadscentrum. Evenals bijna de hele bevolking van de stad had zij ter plaatse nog niets van de verwoestingen gezien. Ze voelde zich "een hele soldaat" er werd lyrisch door de ellende. In het stadhuis vonden we professor S., die mij terzijde trok, en met bleek, verschrikt gezicht mededeelde, dat het verkeerd liep. Ik moest direct naar huis gaan, en de kostbaarste voorwerpen in de kelder bergen. Daar hij aan de beurt kwam, ging ik zonder verdere inlichtingen te vragen, met de onderwijzeres, die zo moedig was, en langs een kleine omweg door de Stationsstraat weg. Alles stond daar in volle vlam. De soldaten op het Stadhuisplein liepen, onder het oog van de officier van de wacht, met stapels dozen, sigaren, onderkleden enzovoort uit de winkels naar hun kwartieren. Enigen waren beschonken; de wacht lachte om hen. Midden in de Stationsstraat kwam in volle vaart een troep soldaten wild en ongeregeld aangereden. Zij hielden even stil voor een in civiel geklede Duitser van voornaam en hooghartig voorkomen, die te paard orders scheen uit te delen, en vragen te stellen.

Ze liepen met vervaarlijk misbaar op ons toe en wilden ons voortduwen in de richting van het station. Weg, weg, riepen ze. De stad wordt gebombardeerd. Ze zagen er zo dreigend uit, dat de onderwijzeres met een afgrijselijke gil mijn arm losliet en, haar weeskinderen vergetende, met een ongetwijfeld ongracieuze haast op een holletje naar het station snelde. Ik ging de tegenovergestelde kant uit naar het huis van professor S. om aan zijn verzoek te voldoen. Onderweg hoorde ik, dat het bombardement om 12 uur zou beginnen en dat voordien de stad ontruimd moest worden. Verschrikte nonnekens liepen, toch zeer beheerst, naar hun tehuizen terug. In de Namense straat kwam ik kanunnik professor Cauchie tegen: hij stelde mij voor hem en Mgr. Ladeuze naar Brussel te vergezellen. Ik zou dan na een half uur terug zijn. De Schapenstraat was in onbegrijpelijke verwarring. De weeskinderen met bleke gezichten liepen in ongeregelde kudden. Op een kruiwagen lag een naar schatting 90-jarige non, voortgeduwd door een oud mannetje. Uit de menigte sloeg een onmiddellijk gevoel van schrik, verwarring en bijna angstige waanzin van die gezichten tot ons op.

De Duitsers hadden bevolen, dat de bevolking zich naar het station zou hebben te begeven. Velen, die dat gedaan hebben zijn naar Duitsland vervoerd. Van professor S. hoorde ik nog bij brokken, terwijl ik zijn kostbaarheden naar de kelder vervoerde, dat hij vergeefs de commandant gesmeekt had om onze stadswijk, waar immers niets voorgevallen was, te sparen. Majoor von Manteuffel had dit kortweg afgeslagen. Tussen al de verwarring der kinderen en van de snikkende dienstboden liep mevrouw S., wier vastberaden, klein gelaat met haar heldere ogen uit een doek van Memling scheen gesneden te zijn, bleek, maar beheerst haar orders te geven, alles samen te pakken, met voortdurend haar zuigeling op de arm. Ze vertrokken naar Antwerpen, te voet met een kruiwagen,

waarop enkele valiezen en etenswaren. Een kleine Vlaamse logé, uit één der dorpen verjaagd, stond haar moedig bij.

De beide geestelijke heren stonden al op mij te wachten. Ik stelde, daar wij nog tijd hadden om de kostbaarste aantekeningen en papieren der beide heren in de kelders te bergen, maar ze hadden geen vertrouwen in de trouw der Duitsers aan de afgesproken termijn en wilden terstond op weg. Bij ons sloten zich de huishoudster van monseigneur Ladeuze aan, gewapend met brood, een grote ham en een heel lui, heel klein en heel onverschillig schoothondje. De kostbaarste dingen werden dus gered.

We kwamen weldra in het midden van een enorme trein vluchtelingen. Een professor vluchtte in ochtendkostuum. In karretjes lagen, als ordeloos gevulde, vuile zakken, onwaarschijnlijk oude mensjes, wier zwakke lichamen onophoudelijk heen en weer schudden. Buiten de stad stonden vier soldaten met een onderofficier, die de menigte uitscholden: Sie, lumpe Schweinhunde!, hun revolvers op de menigte richtten en schreeuwden dat iedereen de armen moest omhoog steken. En zo zag men nonnekens en kinderen, professoren en boeren even hun last op de weg leggen, om het bevel te voldoen. Ik zwaaide enkel met mijn pas. Vooral de priesters werden danig uitgescholden. Langs de hele wijk schreeuwden soldaten: weg met het katholicisme, alle priesters moeten dood, alle priesters moeten gefusilleerd worden, enz., enz. Uit de voorbijtrekkende troepen kwam een soldaat, nam van een van de vrouwen een zwaar pak af en gooidde dat op de schouder van professor Cauchie. Daar ik in hun bijzijn was, werd ik versleten voor een verklede priester: jij moet ook dood, jij met die strohoed op! Het volgende ogenblik kreeg ik ook een groot pak boven op diezelfde strooien hoed.

Even later op de weg naar Tervuren werden we opgewacht door de dames de N. en M., die mij herkenden als hun helper van de vorige avond. Ik werd door de monseigneurs voorgesteld en complimenteerde hen met hun moed.

Opzij van de weg ontrolde zich een prachtig landschap. Nu voor het eerst in al die dagen, terwijl ik met de beide grijsaards langzaam voort sjokte, beladen en vermoeid, over de weg die maar niet eindigen wilde, merkte ik de pracht van al die glooiende weiden op. Professor Cauchie, die menige zijner historische thesen langzaam wandelend in deze heerlijke streek heeft uitgewerkt, raakte onder de indruk en zo liepen we dan geruime tijd blootshoofds naast elkaar op de weg, soms wijkend voor Duitse bereden officieren, te spreken over onderwerpen, die wel zeer vreemd waren aan de verschrikkingen, welke wij ontvluchtten. Had het christendom iets geheel nieuws gebracht, waarvan de aanloop niet in de antieke wereld terug te vinden was, had Ozanam in zijn beroemde verdediging niet veel schoons bij de antieken voorbij gezien, het Comma Johanneum, en andere vragen trokken langzaam aan onze aandacht voorbij, terwijl uit de troep kreten van afkeer naar ons toe gingen, en de ellendige massa wezenloos verder schoof door het landschap.

Daarna bogen wij van de hoofdweg af om de huishoudster met haar ham en haar schoothondje in veiligheid te brengen. In het vrije veld werden wij zelfs vrolijk tussen de koren- en boekweitvelden, die niet geleden hadden van de krijg. Het afscheid van de huishoudster was zeer aandoenlijk. Zij vroeg beide bewonderenswaardige grijsaards om de zegen. Elk hunner maakte het kruisteken en prevelde de Latijnse zinspreuk. Toen vroeg de hartstochtelijk wenende vrouw aan mgr. Ladeuze om het schoothondje te strelen ten afscheid. En zie, toen hij dit heel nauwkeurig en liefdevol deed,

was daar niets belachelijks in, en gevoelde ik, dat het ware priesterschap niet de vormen, maar het wezen van alle dingen des levens beheerst. Het kleine gebaar was een daad van medelijden met de arme vrouw. Haar genegenheid voor het hondje was voor haar een kostelijk goed. Ondertussen scheen het hondje zich niets van dat alles aan te trekken.

12 september 1914

De verrichtingen van ons veldleger tegen de Duitse troepen, die voor de versterkte stelling van Antwerpen liggen, zomede de gisteren vermelde operaties, waarvan het eerste resultaat de herneming van Aarschot was, zijn heden stelselmatig voortgezet.

Ons leger is blijven vooruitrukken en heeft de Duitsers aanzienlijke verliezen toegebracht door het optreden van onze artillerie en in het bijzonder van onze veldstukken van zwaar kaliber, wier uitwerking zeer groot was.

De uitval uit Antwerpen.

Een stadgenoot, die gisteren heeft getracht per auto Namen te bereiken, doch door de Duitsers te Luik is tegengehouden, deelt ons mee uit betrouwbare bron te hebben vernomen, dat de Belgen hun uitval uit Antwerpen zeer krachtig hebben voortgezet. Ze zouden gisteren Leuven weer hebben bezet en thans met de Duitsers slaags zijn op het front Diest-Halen-Tienen.

Wij geven het bericht onder voorbehoud. Van andere zijde meldt men ons dat in het gevecht bij Aarschot Engelse troepen de Belgen hebben bijgestaan.

België in de tweede fase van de oorlog.

Men schrijft ons:

Donderdag 27 augustus. Met ons drieën naderden we langzaam naar het dorp Tervuren, waar wij de tram naar Brussel wilden nemen. Bij de eerste huizen stootten we op een ongeveer 10 man sterke post, onder een sergeant-majoor. Mijn pas bleek in orde te zijn, en men liet me door, maar de twee geestelijken werden zonder enig onderzoek vastgehouden, en niettegenstaande mijn protesten, naar een weide achter een schutting weggevoerd. Ik vroeg, en eiste daarna, de officier te spreken, maar de onderofficier weigerde dat. Een beroep op het feit, dat ik onderdaan was van een neutrale staat, baatte mij niet. Een uur verder zag ik op een door een schutting omheinde weide een 25-tal geestelijken op de grond liggen, met een ongeveer acht man sterke wacht bij zich, die de geestelijken honende woorden toevoegde. Ik vroeg ook daar om de redenen, die tot de gevangenneming van al die geestelijken hadden geleid, maar kreeg niets te horen dan de gemeenplaats: ze hebben de bevolking opgehitst om op ons te schieten, en dergelijke. Ik eiste ook hier weer de officier te spreken te krijgen. Een korporaal gaf mij een soldaat mee, om mij te brengen naar de Oberleutnant, wiens orders hier waren uitgevoerd. Maar uit de verte kwam de sergeant-majoor hard toegelopen: hij sloeg geen acht op mijn protesten, en gaf de korporaal een uitbrander, omdat die aan mijn verzoek had voldaan. Ik kreeg daardoor sterk de indruk, dat de hele gevangenneming op een eigenmachtige handeling berustte van een fanatiek-protestantse in Leuven verwilderde troep soldaten, die misschien door een geïsoleerde officier kan zijn toegelaten, maar niet bevolen. Ik twijfelde er dus voorlopig niet aan, dat ik mij maar tot de eerste de beste Hauptman zou hebben te wenden, om terstond de invrijheidstelling te verkrijgen van mijn twee reisgenoten en van de overige priesters.

Alle priesters lagen op de weide zonder een woord te spreken, sommigen baden en lieten hun rozenkrans tussen de vingers glijden. Ik riep de beide monseigneurs toe, dat ik zou trachten een officier te spreken te krijgen, die aan hun gevangenschap een einde zou maken. Ik liep dus de weg naar Tervuren op en vond eindelijk, vlakbij de tramremise, een grote, gebaarde majoor met een jonge luitenant in gesprek. Ik liet hun mijn papieren zien, en deelde hun mee, dat in Tervuren zonder enige klaarblijkelijke grond mijn twee reisgenoten, behorende tot België's grootste geleerden, waren gevangen genomen en dat zo iets door niets gerechtvaardigd kon worden. "Gij vergeet, mijnheer" riep de majoor uit, "dat in Luik en in Aarschot twee van Duitslands beste strategen verraderlijk zijn vermoord." Ik vroeg hem, of er rechtsvermoedens bestonden, dat de twee monseigneurs aan die moorden schuldig waren. Neen, zegde de majoor, maar de Belgische priesters hebben het volk opgehitst. Tevergeefs betoogde ik, dat de twee monseigneurs zo iets onmogelijk verweten kon worden. Toen besloot hij met grote hoffelijkheid mij te vergezellen. Samen wandelden wij naar de eerste wachtpost terug.

Toen de post ons zag aankomen, waren alle soldaten zeer opgewonden en het verhaal van de sergeant-majoor werd telkens door aanvullingen en uitroepen onderbroken. Het bleek dan, dat een uur tevoren compromitterende papieren waren gevonden bij een priester, waarop volgens de zegsman had gestaan, dat alle Duitsers barbaren waren en dat ze door de bevolking als honden moesten worden doodgeschoten. De Ober-Leutnant had hem terstond doen fusilleren en bevolen om alle mogelijke priesters, die uit Leuven kwamen, gevangen te nemen, en als gijzelaars mee te voeren met de troepen, tijdens hun tochten in België. Ik keek enkel de majoor vragend aan. Deze dacht een ogenblik na en zegde toen: "De order blijft gehandhaafd, de priesters blijven gevangen." We

liepen samen nog een eind terug. Ik vroeg hem toen toestemming om mijn twee reisgezellen mee te delen, waarom ze gevangen gehouden werden, daar ze hiervan geen flauw vermoeden konden hebben. Hij stond dit toe, en betuigde zijn spijt, dat hij niet aan mijn verzoek had kunnen voldoen. We bogen, en ik liep weer naar de weide terug. De manschappen wilden eerst niet toestaan, dat ik in het Frans zou spreken, maar een Duits student, die Frans verstond, beloofde mijn woorden te zullen vertalen. Ik vertelde de aanwezige priesters, wat de reden was voor hun gevangenneming. Ze hadden hiervan geen flauw vermoeden, want de eerste groep priesters, waartoe de gefusilleerde Jezuïet behoord had, was al in gewone karren weggevoerd. Een van de soldaten onderbrak mij door te zeggen, dat te Leuven priesters met brownings op de militairen geschoten hadden, waarop de aanwezige geestelijken het hoofd schudden. De rector magnificus mgr. Ladeuze verzocht mij toen, door een soldaat de tussenkomst te doen invoeren te Brussel van de hertog van Arenberg, die hij in zijn functie van curator der Leuvense universiteit goed gekend had, en die een persoonlijke vriend van de keizer was. Ik stuurde de soldaat naar de majoor toe, hoewel ik mij van die stap niet veel voorstelde. Men vroeg mij, wat ik met die heren te maken had en waarover ik mij druk maakte. De keizer zou nooit de invrijheidstelling toelaten, zodra hij wist, hoeveel manschappen er in de dorpen vermoord waren, enzovoort, enzovoort. Ik antwoordde, dat ik dat weleens zou willen zien en nam van de geestelijken afscheid.

Na in een stampvolle tram naar Brussel te zijn teruggekeerd, dacht ik mij tot rector magnificus van de Université Libre te wenden, teneinde hem te verzoeken om zijn tussenkomst bij de militaire gouverneur van Brussel. Het was echter niet gemakkelijk om deze heer te vinden en ik bedacht trouwens, dat het niet onmogelijk was, dat een nederig onderdaan van een neutrale staat in

omstandigheden als deze wellicht meer zou kunnen bereiken dan enige burgerlijke autoriteiten van een veroverde stad, waarmee de militaire gouverneur allicht op gespannen voet leefde. Ik wandelde kalm het Gare du Nord en vond daar Oberleutnant L., een doctor juris, een geletterd en fijn beschaafd man. Wij namen naast elkaar op een bank plaats en begonnen een alleraangenaamst gesprek over onderwerpen van algemene aard. Een groepje reserve-officieren kwam binnen: ze kwamen net van Leuven gemarkeerd. Om half één 's middags hadden wij uit Leuven een zware rook zien opstijgen, de pas gekomen officieren bevestigden mij, dat men bezig was, tijdens hun doortocht door Leuven hele wijken in brand te steken; een eigenlijk bombardement had niet plaatsgehad. "Het is schande!" riepen zij uit, maar toen ik mij bij die uitroep aansloot, deden ze mij, trouwens zeer beleefd, opmerken, dat men officier moest zijn om de noodzakelijkheid van zo'n maatregelen onder de omstandigheden toch in te zien. Oberleutnant L. raadde mij aan om me direct met de generale staf in verbinding te stellen: hij twijfelde er niet aan, of ik zou de invrijheidstelling, wellicht niet van alle priesters, maar wel, zo ik de kwestie goed in het licht stelde, die van de twee grote geleerden weten te bewerken. Ik ging terstond naar het gebouw van het ministerie van buitenlandse zaken, waar het Duitse gouvernement te Brussel gevestigde is. Het is door posten omringd en voor de ingang staan dreigend twee mitrailleuses. De gouverneur von Luttwitz en de grote staf waren niet aanwezig, een Feldwebel hoorde mijn verzoek aan en verzocht mij om de volgende morgen om 9 uur (dit wil zeggen Duitse tijd) terug te komen, dan zou ik de adjudant persoonlijk mijn verzoek kunnen mededelen.

Vrijdag, 28 augustus.

De volgende morgen om 8 uur Belgische tijd was ik aan het gouvernementsgebouw. De adjudant van de generaal had al iets

van de kwestie gehoord door de Feldwebel. Mijn argument was het volgende: de priesters waren gevangen genomen, omdat op hen de verdenking rustte, dat zij hun invloed bij het volk zouden hebben aangewend om de overigens rustige bevolking tot moord op de troepen te bewegen. Dit vermoeden, waarvan ik de rechtmatigheid bestreed, zou ten hoogste hen kunnen drukken, die over een preekstoel beschikten, of een biechtstoel, waardoor zij met het volk in contact kwamen en niet twee mannen, als onze geleerden, die wel het priesterkleed droegen, maar wier werkzaamheid elk innig contact met de bevolking vrijwel buiten sloot, en die alleen het priesterkleed droegen, omdat zij op jeugdige leeftijd tot priester gewijd waren. De adjudant beloofde mij het verzoek over te brengen. Na lange tijd in het salon gewacht te hebben, werd ik aangesproken door de majoor von Herwarten von Pittenfeld, chef van de Etat Major, een uiterst wellevend man, die alle Europese talen sprak. Ik deelde hem mijn argumenten mee, waarop hij, na binnen overleg gepleegd te hebben, mij het volgende mededeelde: "Wij geven u het recht in de omstreken van Brussel te gaan rondzoeken, waar zich de gevangen genomen geestelijken bevinden. Kom ons dit melden, zodra gij het weet, dan zullen we nader beslissen."

De lezer moet namelijk bedenken, dat de verschillende regimenten ingevolge de hun gegeven orders door België trekken en tijdens deze tochten autonoom zijn. Het Duitse gouvernement te Brussel is niet voortdurend met de colonnes in contact en kan ze alleen daar gemakkelijk bereiken, waar zij de met het gouvernement telefonisch aangesloten posten passeren. Het gouvernement wist toen nog niets af van de gevangenneming der door mij bedoelde groepen en kon niet nagaan, waar de priesters zich bevonden. Mijn Passierschein werd dus zodanig gewijzigd, dat ik het recht had mij vrij door het gehele door de Duitsers bezette gebied te bewegen. Ik

merkte echter de majoor op, dat zulk een pas mij absoluut niet zou helpen, daar namelijk elke hoofdofficier, die ik vragen zou stellen omtrent de door hem gekozen gijzelaars en de door dezen ondergane behandeling mij met het grootste recht zo bars mogelijk zou kunnen bejegenen. Ondertussen zou de tijd verloren gaan, en er konden door de verbitterde colonnes wellicht domheden en wreedheden jegens de ongelukkige geestelijkheden zijn begaan. Toen besloot majoor von Herwarten mij bij de generaal aan te dienen.

In tegenspraak met het bericht van Engelse bladen is Max nog steeds burgemeester van Brussel, waar hij zijn functies uitoefent.

België in de tweede fase van de oorlog.

Men schrijft ons:

Voor ik verder ga met mijn verhaal, wil ik aan de lezer de achtergrond tonen der door mij doorleefde gebeurtenissen. Deze krijgen namelijk eerst door voorvallen, welke zich parallel daarmee hebben afgespeeld, hun volle betekenis.

Gisteren vertelde ik, dat een pater wegens het bezit van compromitterende papieren vlak naast de weg bij Tervuren is gefusilleerd. Uit de mond van monseigneur ... die ik aan een maaltijd sprak, vernam ik in details de volgende gebeurtenis: door de militaire post, die mijn twee reisgenoten, Mgrs. Ladeuze en Cauchie later gevangen nam, was reeds vroeger een heel troepje priesters op de weide gevoerd. Daar waren alle zakken en valiesjes doorzocht. Bij niemand werd er aanwijzing van schuld gevonden. Alleen had de jezuïet Du Pierreux, naar het schijnt een bekend Thomist, een klein zakboekje bij zich, waarin men in het Frans de volgende notitie vond: "Toen ik vroeger las, dat de Hunnen onder

Attila hele steden hebben verwoest en dat de Arabieren de bibliotheek van Alexandrië in vlammen hebben doen opgaan, glimlachte ik. Thans glimlach ik niet meer, nu ik gezien heb, dat de Duitse horden bibliotheek en kerken van Leuven in brand gestoken hebben”.

Men kan het onvoorzichtig noemen van de jezuïet, dat hij deze aantekeningen bij zich droeg; slechts weinigen echter zullen de volgende door de Ober-Leutnant genomen maatregelen kunnen verklaren. Een twintigtal priesters, waaronder Mgr. de Becker, rector van het Collège Américaine te Leuven, en de oud-rector van hetzelfde collège, Mgr. Willemsen, die, tijdelijk met vakantie uit Rome, te Leuven vertoefde, werden onzacht gedwongen in een halve maan om de ongelukkige jezuïet te gaan staan. Er werd voorlezing gedaan van de gevonden tekst, en de Duitse vertaling werd daarop aan de troepen voorgelezen. De Ober-Leutnant deelde mede, dat de pater terstond zou worden gefusilleerd en liet hem juist de tijd om bij een der geestelijken te biechten. Toen werd P. Du Pierreux geblinddoekt, de geestelijken moesten rechtsomkeert maken, het peloton soldaten trad voor, het bevel klonk en de schoten vielen. Terstond werden alle priesters hardhandig gedwongen zich om te keren, teneinde hun stervende metgezel te zien. Ze woonden ook zijn begrafenis bij, en werden toen door de Ober-Leutnant in naam des keizers als gijzelaars gevangen genomen, terwijl hun werd aangezegd, dat zij met de marcherende compagnie gedurende de gehele tocht door België zouden worden meegevoerd, en intussen aansprakelijk zouden zijn met hun leven voor elke daad der bevolking jegens de compagnie.

Ik voeg hier tussen haakjes bij, dat de gefusilleerde priester te Leuven zich juist voortdurend had verdienstelijk gemaakt met de verpleging van Duitse gewonden in het Rode Kruis.

De eerste groep geestelijken, ongeveer 25 man sterk, werd in gewone camions geladen en door Brussel gevoerd. Ze kwamen 's avonds aan in Brussel, waar de voorbijgangers zich verbaasden over het ongewone schouwspel. Eén van hen herkende Mgr. De Becker. Deze wist hem te beduiden, dat hij onmiddellijk naar de Amerikaanse ambassade moest gaan om hem het feit mede te delen. Men moet namelijk weten, dat het Collège Americain te Leuven een groot aantal jonge Amerikaanse priesters herbergt en onder het bestuur staat van vijf Amerikaanse bisschoppen, wier vertegenwoordiger de rector van het college rechtens is. Door de gevangenneming van ons Mgr. de Becker, niettegenstaande men zijn kwaliteiten kende, was dus door de Tervurense officier een fout begaan.

Een stap, door de Amerikaanse en de Spaanse gezant bij de militaire gouverneur van Brussel gedaan, leidde tot de invrijheidstelling van de twee heren. Toen ik de volgende dag bij het militaire gouvernement mijn verzoek indiende, mijn twee Mgrs. in vrijheid te stellen, wist men daar dus reeds, dat deze gevangenneming had plaatsgehad en waarschijnlijk reeds door andere kon zijn gevolgd.

Gelijk de lezer heeft kunnen zien, beriepen de Tervurense militairen, om de gevangenneming en masse van al die priesters te verklaren, zich op het feit, dat bij de jezuïet Du Pierreux papieren met zogenaamde aanhitsende opmerkingen gevonden waren. Dit kan echter niet alleen het motief geweest zijn, immers reeds de vorige dag waren bij het station te Leuven andere priesters gevangen genomen. Hoewel het bevel tot gevangenneming van de naar schatting 90 priesters dus uitgegaan is van officieren en bij Leuven plaats gehad heeft aan alle zijden van de stad, zou het onbillijk zijn voor dit alles het militaire gouvernement te Brussel verantwoordelijk te stellen. Het vervolg van mijn verhaal zal dit

ruimschoots bewijzen. Dat namelijk dit gouvernement niet gaarne ingrijpt in de bevoegdheden van de hoofdofficieren der in vijandelijk gebied marcherende colonnes, is zeer goed te begrijpen. Er moeten zich zeer ernstige feiten voorgedaan hebben, voordat de gouverneur corrigerend ingrijpt. Hij zal dit ook vooral daarom ongaarne doen, omdat hij zelden op iets anders kan afgaan, dan op de rapporten van die hoofdofficieren zelf. Toen ik dus bij de generaal aangediend werd, had deze nog geen onderzoek doen instellen, of er nog andere priesters waren, die hetzelfde lot ondergingen en wie de vreselijkste dingen boven het hoofd hingen. De lezer herinnert zich, dat ik generaal von Luttwitz een onderhoud verzocht had, om meer gedaan te krijgen, dan de simpele toestemming te voet te gaan zoeken naar de verschillende groepen priesters, die meegevoerd werden, ten einde te kunnen rapporteren aan het gouvernement. Terwijl ik door het vertrek ging van de staf, hoor ik de heren licht mopperen over de omstandigheid, dat de twee jezuïeten toegang hadden verkregen, terwijl er militaire zaken wachtten. Bij de generaal, een fors gebouwd, voornaam en zeer hoffelijk man, trof ik de Belgische Provinciaal der Jezuïeten, pater Leroy en een andere jezuïet, wiens naam ik mij niet meer herinner. Zij dienden een klacht in over de dood van de jezuïet Du Pierreux, die volgens hen volmaakt onschuldig was. Het kwam mij voor, dat het beter was, ronduit te doen blijken, dat er voor de officier, die hem had doen fusilleren, een schijnmotief had bestaan in de vorm van de gevonden schriftuur. Bleek namelijk na het onderzoek, dat door de door de gouverneur direct werd toegezegd, dat er dus toch wel een zogenaamde grond had bestaan, dan was zodoende de mogelijkheid geschapen om het rechtsherstel te verdagen, een nader ambtelijk onderzoek te doen instellen, zodat voor de anderen een kostbare tijd verloren kon gaan. Ik deelde dus de gouverneur

mee, dat de fusillade plaats had gehad op grond van de gevonden notitie, en beperkte mij uitsluitend tot een aandringen op de invrijheidstelling van de twee professoren. Ik kon namelijk mijn tussenkomst ten bate van de laatsten verklaren door de omstandigheid dat zij mijn reisgenoten geweest waren, en stond ook hierdoor sterker, doordat ik geen katholiek was en de verdenking van partijdigheid uiterst onwaarschijnlijk werd. Ik legde de gouverneur uit, dat het hier geleerden van naam waren, die geen kansel tot hun beschikking hadden, als particulieren leefden, zodat hun gevangenneming op grond van vermeende ophitsing van het volk op absoluut niets berustte. De gouverneur liet mij daarop opmerken, dat tegen hun invrijheidstelling geen bezwaar bestond en stond mij toe, hun dat persoonlijk mede te delen.

Ik dankte en vroeg tegelijk om de benodigde autorisatie, daar ik niet veronderstellen kon, dat men de twee heren onmiddellijk met mij mee zou geven, zodra ik deze order had overgebracht. Toen hij mij mededeelde, dat hij daarvoor zou zorg dragen, vroeg ik hem toestemming om nog een opmerking te mogen maken. Ik zegde, dat ik had opgemerkt, dat de troepen à priori zeer tegen allen waren ingenomen, die het priesterkleed droegen, zodat het te betwijfelen was, of ze bij de gevangenneming wel met de nodige correctheid waren te werk gegaan. Ik veroorloofde mij, hem opmerkzaam te maken, dat ik voor mij alleen een directe verplichting voelde om op te komen voor de beide monseigneurs, daar wij samen waren uitgegaan en dus samen moesten thuiskomen en dat ik, als onderdaan van een neutraal land, er wel niet aan dacht om mij zonder enige autoriteit in zijn bevoegdheden te mengen, maar toch waagde ik hem te doen opmerken, dat ik niet de enige zou zijn, die zou kunnen denken aan een betreurenswaardige dwaling van subalterne officieren, voor wie misschien als verontschuldiging zou kunnen worden aangevoerd, dat zij tijden vol verschrikkingen

hadden doorgemaakt en, terwijl ze door vreedzaam lijkende steden marcheerden, de vrees koesterden, onverwacht door anonieme vijanden te worden beschoten en derhalve in nerveuze en verbitterde toestand verkeerden. Mocht zijne excellentie er toe kunnen besluiten, om al die priesters de vrijheid weer te geven, ten opzichte van wie geen bewijzen van schuld bestonden, dan zou daaruit afdoende blijken, dat men hier te doen had met een terstond door het gouvernement gewraakte handeling van subalterne officieren. Mocht zijne excellentie hiertoe niet kunnen besluiten, dan zou er vrees bestaan, dat in Europa de mening zou post vatten, dat de verantwoordelijkheid voor deze handelingen op het gouvernement drukte.

De gouverneur hoorde mij zeer welwillend aan en liet terstond telefoneren naar de verschillende posten in de omtrek of men iets van die groepen van priesters wist. Het antwoord kwam weldra door de aide de camp; nergens was er een spoor van priesters te ontdekken. Daarop vroeg de gouverneur mij, of ik bereid was per auto, die hij tot mijn beschikking zou stellen, te gaan zoeken, waar de gevangenen waren. Ik kon dan zelf de twee monseigneurs in vrijheid stellen. Ik nam het aanbod natuurlijk graag aan. Ik zou met de aide de camp meegaan, die het besluit van zijn chef aan de regimenten zou mededelen. Bij deze afspraken was ook de chef van de état major tegenwoordig. Ik nam afscheid van de heren en ging naar buiten, waar de beide jezuiteten, die spoedig vertrokken waren, mij opwachtten om nieuws te vragen over de professoren Ladeuze en Cauchie. De provinciaal der Jezuiteten is een man met een buitengemeen fijn gesneden gelaat en een geboren diplomaat. Wij onderhielden ons enige ogenblikken, ondertussen werd de aide de camp bij de gouverneur geroepen om een geheime order in ontvangst te nemen.

13 september 1914

De uitval uit Antwerpen.

De Belgische legatie te 's-Gravenhage deelt het volgende mee:

Het Belgische leger, dat de 10^e dezer maand uit Antwerpen vertrok, heeft over een breed front overal de Duitse troepen teruggeworpen. De steden Mechelen en Aarschot zijn hernomen.

De troepen hebben de spoorweg tussen Leuven en Tienen opgeblazen.

Het offensief wordt krachtig voortgezet.

Overzicht van de verwoestingen in België.

Een onzer medewerkers, teruggekeerd van een onderzoek naar de toestand der verwoestingen in Noord-België, meldt daarover het navolgende.

Verbrand, beschoten en daardoor verwoest zijn: te Kortenberg, direct na aankomst der Duitsers twaalf huizen, waaronder van de notaris Vaes en de notabelen Frebus, Heugens en Van Dorens, die ook in Nederland bekend zijn. Voorts de villas vlak bij het plein.

Te Leuven is totaal verbrand de Rue de Bruxelles, met uitzondering van twee huizen; de Rue de Paris is geheel verbrand, evenals de Rue de Malines, de Rue Courte, Rue Vieux Marché en Rue des Roulots, enz. In het geheel zijn er wel 15 straten volkomen verwoest.

Te Boutersem zijn 15 huizen verwoest, te Roosbeek 40 huizen, te Hakendover 50 huizen, te Grimlede drie huizen; de suikerfabriek aldaar is gespaard gebleven. Te Orsmaal liggen 60 huizen tegen de

grond. De dorpen rond Sint-Truiden zijn er goed afgekomen. Enige boerderijen zijn verbrand.

Diest is verlaten door de Duitsers, maar er komen nu en dan nog patrouilles. Te Schaffen is alles verwoest op de kerk en een kleine villa na.

Volgens de Métropole is de vierde september een Duits militair vliegtuig dat boven Brussel vloog op de Boulevard Militaire gevallen. De bestuurder, een Duits officier, kwam er met onbetekenende kneuzingen af, doch de waarnemer is gedood.

De toestand om Mechelen.

De Nieuwe Gazet vernam vrijdagmiddag van haar correspondent te Muizen:

Nog altijd zijn er Duitse troepen in de buurt van Mechelen verscholen en namelijk tussen de gemeenten of Hofstade, Muizen en Zemst. Men zal zich herinneren, dat de beschieting van Mechelen gebeurde vanuit de putten van Hofstade en Muizen, die een paar jaar geleden gegraven werden tot ophoging van de spoorbaan. Het is daar dat zich thans nog een kleine macht van de vijand schuilhoudt, waarschijnlijk van hun leger afgesneden, dat zich nu naar Vilvoorde heeft teruggetrokken.

Donderdagmorgen zijn de forten van Walem en Katelijne-Waver over Mechelen heen die schuilplaats beginnen te beschieten.

Te Zemst, waar ze zich sedert drie weken op het kasteel van de heer van Langendonck bevonden, werden de Duitsers verjaagd.

Onze forten hebben bijna gans het gebouw vernietigd. Geen enkele poging tot verdediging werd donderdag en vrijdag door de vijand

gedaan. Het is duidelijk, dat hij bang is uit zijn schuilhoek te komen, omdat hij met een te gering getal is. Dit belet nochtans niet, dat hij dagelijks in de omliggende dorpen schrik onder de bevolking verspreidt. Verderop langs Dendermonde, vindt men geen spoor van Duitsers meer en de vluchtelingen zijn bijna allen in hun woning teruggekeerd.

Op weg naar de Franse grens.

Een onze correspondenten schrijft ons uit Brussel:

Ik heb mijn voorgenomen tocht naar de Franse grenzen aangevangen. Ik heb Maastricht, waar ik telkens terugkeerde om u te berichten, per auto verlaten en ik bevind mij thans te Brussel, van waar ik hoop dat mijn correspondentie u zal bereiken. Voor mijn vertrek uit Maastricht kwam mij voor het laatst een Rotterdammer onder de ogen, waaruit ik onder meer enige wetenswaardigheden over de gebeurtenissen te Brussel vernam. Ik wil de tijd, die mij hier rest, gebruiken om u mijn persoonlijke indrukken die ik hier opdeed, te melden en u het een en ander mede te delen over de houding der bevolking in deze voor haar zo benarde tijden, over het aanzien dat de stad biedt in tegenstelling met het aspect, zoals het overgrote deel mijner lezers dit kent, en om u verder iets te vertellen van de bewonderenswaardige kloeke en zelfbewuste houding van de burgemeester, de heer Adolphe Max, die in wijze samenwerking met het Duitse gouvernement, de juiste en doeltreffendste maatregelen nam om rust en orde in zijn stad te handhaven en haar en haar inwoners zoveel als dit doenlijk is, te bewaren voor de verschrikkingen van de oorlog. Een en ander zal ik u trachten weer te geven uit hetgeen ik persoonlijk kon waarnemen of uit dat wat mij van een geloofwaardige zijde ter ore kwam.

Brussel dan, ge weet het reeds, is volkomen geïsoleerd van de buitenwereld. Wel is het mogelijk de stad per auto of per fiets te bereiken maar zij die hier niet om zeer dringende redenen aanwezig moeten zijn blijven zorgvuldig weg. Wie daarentegen kans ziet de stad te verlaten maakt van de eerste de beste gelegenheid gebruik. Niet dat Brussel uitgestorven is, in genen dele. Een stad met meer dan 600.000 inwoners laat zich zomaar mir nichts dich nichts niet ontvolken, doch het is duidelijk merkbaar dat vreemdelingen hier bijna niet meer worden aangetroffen. En Brussel zonder vreemdelingen maakt de indruk van een schilderij zonder lijst, of om nog een drastische vergelijking te maken van een Hollandse stadsgracht zonder water. Ik heb Brussel wel eens horen noemen de meest internationale stad van westelijk Europa. Er steekt veel waarheid in dit gezegde. Als kruispunt van spoorwegen toeven de vreemdelingen in deze aan stadsschoon en amusements zo rijke hoofdplaats van België er gaarne enige dagen om hun reis naar alle windstreken van het kompas te vervolgen. De Engelsman bleef er op zijn doorreis naar Duitsland, de Hollander om zijn tocht naar Frankrijk voort te zetten, de Duitser om hetzij zijn zaken in België af te wikkelen of over Antwerpen en Oostende het Britse eilandenrijk te bezoeken, de Fransman ten slotte omdat hij er zich wel voelde als in zijn eigen land. Hij die thans deze stad bezoekt zal dit internationalisme tevergeefs zoeken. Geen vreemde talen hoort men er of gebroken Frans, slechts de landstaal en Duits, dat bijna uitsluitend door de talrijke militairen wordt gesproken. Het is niet echt duidelijk of dit voortspuit uit een geringe kennis van de Franse taal dan wel omdat de Duitsers zich zeker voelen niet verstaan te worden. Opmerkelijk is het dat voor zover ik kon nagaan niemand der bevolking er aanstoet aan neemt en de Duitsers zich tegenover haar op de meest correcte en voorkomende wijze gedragen. Het is moeilijk zo niet onmogelijk de harten of zelfs de sympathie te

winnen van een bevolking waarvan het land nagenoeg geheel door de vreemdeling, door wapengeweld is bezet, het is ook niet dit waarnaar de Duitsers streven. Zoveel te meer is het te waarderen dat zij pogen te vermijden om de gevoeligheid van een in haar binnenste verbolgen bevolking ook maar enigszins te kwetsen.

Hoe anders is het te verklaren dat de Belgische nationale driekleur lustig blijft wapperen van tal van openbare en particuliere huizen, dat de balkons ermee zijn gedrapeerd als bij feestelijke gelegenheden, en dat de inwoners er zich ongemoeid kunnen tooien met het zwart-geel-rood in het knoopsgat. Ziet, dat zijn toch voorzeker voorbeelden van grote verdraagzaamheid en mensenkennis. In hoeverre de verhouding die Duitsland zich in de toekomst tegen België voorstelt aan te nemen, in deze een rol speelt, is op dit ogenblik moeilijk aan te geven. Bedrieg ik mij niet en is het waar wat mij van Duitse zijde wordt medegedeeld, zo duidt een en ander er wel op, dat het geen streven is naar landbezit dat deze oorlog tegen België heeft ontketend, maar dat slechts strategische belangen op de voorgrond traden en tot de krijg noopten. De toekomst slechts zal leren in hoeverre ik juist heb gezien. Dat echter ook hier de meesterhand van de mensenkenner en diplomaat, burgemeester Max, in het spel is, dat hij in deze materie overleg heeft gepleegd met de Duitse machthebber, blijkt wel uit een bekendmaking aan de bevolking waarin hij kond doet dat hem is ter ore gekomen dat in zekere wijken de bewoners door medeburgers is aangezegd de nationale vlag te verwijderen, dat door hem hoegenaamd geen opdracht daartoe is verstrekt, dat hij geen redenen ziet waarom de bevolking niet haar nationaliteit zou doen blijken en dat hij dus aanraadt de vlaggen rustig te laten hangen. Is dit geen teken van fijn beleid, van persoonlijk instaan voor de rust der bevolking, van het edel handhaven der rechten zijner stedelingen? Niet het minst ook moet hier gewag gemaakt

worden van de verdraagzaamheid waarmee het Duitse bewind dit alles toelaat. Ik zeg hier het Duitse “bewind”, want sedert gisteren is hier een in drie talen aangeplakte proclamatie uitgevaardigd, die aldus luidt:

Zijne Majesteit de Duitse keizer heeft, na bezetting van het grootste gedeelte van het Belgische territorium, mij tot gouverneur-generaal over België benoemd. Ik heb de zetel van het gouvernement-generaal in Brussel (ministerie van schone kunsten, Wetstraat) opgeslagen.

Op bevel van Z. M. is er een burgerlijke administratie bij het gouvernement-generaal ingericht. Zijne excellentie de heer von Sandt is benoemd tot hoofd dezer afdeling.

De Duitse troepen dringen overwinnend in Frankrijk binnen. Mijn taak zal zijn de kalmte en orde op Belgisch gebied te handhaven.

Elke vijandelijke behandeling der inwoners tegen soldaten van het Duitse leger, elke poging het verkeer met Duitsland te storen, de dienst der ijzeren wegen, der telegraaf en der telefoon te belemmeren of te breken zal streng gestraft worden. Iedere weerstand of opstand tegen de administratie zal zonder genade worden gestraft.

Het is de harde noodzakelijkheid van de oorlog dat de straffen van vijandelijke handelingen behalve de schuldigen ook de onschuldigen treffen. Des te meer is het de plicht van alle verstandige burgers op de onrustige elementen een druk uit te oefenen om deze van iedere handeling tegen de openbare orde te weerhouden.

De Belgische burgers die wensen in rust hun bedrijf uit te oefenen hebben niets te vrezen vanwege de troepen of de Duitse autoriteiten. Zoveel het mogelijk zal zijn moet de handel hervat, de fabrieken aan de gang gebracht, de oogst binnengehaald worden.

Belgische burgers,

Ik vraag aan niemand om zijn vaderlandslievende gevoelens te verloochenen, maar ik verwacht van u alleen een verstandige onderwerping en een volledige gehoorzaamheid aan de bevelen van het gouvernement-generaal. Ik verzoek u het vertrouwen te schenken en het uw hulp te verlenen. Ik richt dit verzoek hoofdzakelijk aan alle ambtenaren van de staat en van de gemeente die op hun plaats gebleven zijn. Hoe meer u aan deze wens voldoen zult, hoe meer zult ge uw vaderland van dienst zijn.

De gouverneur-generaal

Baron von der Goltz, veldmaarschalk.

Gegeven te Brussel de tweede september 1914.

De naam von der Goltz is tot ver buiten de landpalen van het Duitse rijk bekend, zo niet beroemd. Deze diplomaat en veldheer, reorganisator van het Turkse leger, militair deskundige en schrijver van Europese vermaardheid, zal, naar gehoopt wordt, in staat zijn naar omstandigheden zoveel mogelijk de wonden te helen, die de oorlog in dit ongelukkige land heeft geslagen. Dat de proclamatie in deze ernstige tijden krachtig moest zijn gesteld, is natuurlijk, doch dat zij tevens in welwillende vorm is verrat, is niet te loochenen. "Ik vraag aan niemand zijn vaderlandslievende gevoelens te verloochenen": dat zijn geen woorden van de usurpator, geen holle klanken; ze wijzen erop dat, binnen de grenzen van het mogelijke in

de heersende omstandigheden, de vaste wil bestaat het Belgische volk niet te kwetsen of zijn gevoelens van eigenwaarde te beledigen.

Ik moet nog eens de naam noemen van Brussels burgemeester, Adolf Max. In een bekendmaking aan de bevolking deelt hij ongeveer het volgende mee: het is hem bekend geworden dat de luitenant-generaal von Kolewe, commandant van Luik, de bevolking heeft laten aanzeggen, dat de Brusselse burgemeester de inwoners had doen weten dat België niet meer had te hopen op een offensief optreden der Franse troepen. Met de meeste nadruk, zo verzekert burgemeester Max, moet ik die mededeling aan de Luikse bevolking terugwijzen, ze is volmaakt ongegrond en bezijden de waarheid. Wat dunkt u, vraag ik weer, van dit moedig uitkomen voor zijn mening, van dit standvastig vasthouden aan zijn rechten tegenover de burgerij?

Het wil mij voorkomen dat de Brusselse bevolking minder bevreesd is voor beschadiging der mooie stad van hun inwoning dan de Luikse. En dat daarvoor een verklaring is te vinden die wel niet zo heel ver van de waarheid zal afwijken. Luik met zijn fortengordel, had, onmiddellijk bij de grenzen gelegen, om het zo uit te drukken, de oorlog uit eerste hand. Vluchtelingen hadden er de indrukwekkende tijdingen uit Moulant en Visé heengebracht, men hoorde er dagelijks het kanon. Luik werd, afgesloten van dier verkeer, uit de aard zenuwachtig en gejaagd. Kortom men vreesde het ergste en bereidde zich op het ergste voor. Daarbij komt het verschil in ras en temperament. In en om Luik het overheersend Waalse element, te Brussel een meer, zij het ook vergelijkenderwijze, flegmatieke bevolking met al de eigenschappen van het Vlaamse ras. Men mag hieruit niet opmaken, dat ik hiermee wil zeggen dat de Brusselaar zonder

belangstelling de gebeurtenissen op het oorlogsterrein volgt, of zich daar minder om bekommert. Maar hij schikt zich spoediger in hetgeen hij heeft zien aankomen, in dat wat onvermijdelijk bleek. En het schijnt ook dat met die stemming, met dat verschil in landaard, dat het Duits bewind niet onbekend kan zijn, rekening is gehouden. De maatregelen ter handhaving van rust en orde onder de bevolking toch werden te Luik scherper uitgevaardigd en toegepast dan te Brussel. Daar is het sluitingsuur der koffiehuzen op 7 uur, hier te 9 uur vastgesteld: daar wordt de politie ten dele, de verkeerspolitie, door militairen geholpen en worden voorbijgangers door deze om een legitimatie gevraagd, terwijl hier van dit alles niets wordt gemerkt. De weinige militairen bewegen zich vrij en ongedwongen, hoewel gewapend, onder de menigte, doch laten haar ongemoeid: de politie versterkt door de "police bourgeoise" blijft als gewoonlijk en op dezelfde wijze haar taak vervullen.

Als het waar is dat een vos wel zijn haar, maar niet zijn streken verliest, dan zal ook de Brusselaar zeker nooit van zijn levensopvatting afstand doen. Hij houdt van scherts en jolijt, zijn blague is hem alles; maar bij dit al treft hij de spijker op de kop. Aan een tafeltje zitten enige heren over de oorlog te abacadabreran, een van hun kennissen of vrienden komt bij hen. "Comment vas tu?" "Tout va bien; mais nous sommes en retraite." Is dit niet een kostelijke ironie der illustratie waarmee de steeds goede, onveranderd blijvende toestand, door de kranten voorgesteld, wordt ontvangen.

Intussen is Brussel geïsoleerd van de buitenwereld. Correspondentie met de provincie en zeker met het buitenland is zo moeilijk te bezorgen, dat het schier onmogelijk is brieven te verzenden met de zekerheid dat ze zullen aankomen. Ik hoop

nochtans dat deze u zal bereiken. Al zend ik u ook geen nieuws van het eigenlijke oorlogsterrein, ik vlei mij toch dat de lezer zich een beeld zou kunnen vormen van de toestand zoals ik die hier aantrof. Een volgende maal zal ik de gelegenheid hebben u over een minder vreedzaam onderwerp te vertellen.

De Leuvense bibliotheek.

De heer J. de Ras, conservator, deelt in het Handelsblad van Antwerpen de volgende bijzonderheden over de verbrande bibliotheek van Leuven mee:

De Oude universiteit van Leuven trad later dan andere in het bezit van een openbare bibliotheek; de geleerde professor Erycius Puteanus geeft ons daarvoor de reden aan, als hij schrijft: "Nullum Lovanii collegium est quod bibliothecam suam non habeat". Er waren inderdaad talrijke colleges, die elk een bijzondere boekenverzameling bezaten.

Omstreeks het begin der 17^e eeuw, dankzij de milddadigheid van enige geleerde boekenvrienden, waaronder Laurentius Beyerlinck en Jacobus Romanus, professor der medische faculteit, werd voor goed de hand aan het werk gelegd en een algemene bibliotheek gesticht. De aartsbisschop Jacobus Boonen stelde een budget voor haar onderhoud en uitbreiding beschikbaar. De eerste catalogus, bevattende 120 bladzijden in kwarto, werd door de eerste titularis, Valerius Andreas, in 1635 opgemaakt en was voorafgegaan van een redevoering, door hem voor het corpus doctum uitgesproken.

Door de onvermoeide ijver der bibliothecarissen groeide het aantal boekwerken steeds aan en gedurende de administratie van Jan van de Velde, 1771-1779, werd zij verrijkt met 12.000 boekdelen, afkomstig van de verkoop der bibliotheek der EE. PP. Jezuieten. In

het jaar 1797 stond de regering de bibliothecaris de la Serra Santander toe, ten behoeve der "Ecole centrale" van Brussel, een keuze te doen in de bibliotheek van Leuven.

Hij maakte ruimschoots van dat recht gebruik, en nam 718 werken mee, die nooit meer zijn teruggegeven. Bij decreet van 12 december 1805, werd aan de stad Leuven het eigendom van de universiteitsbibliotheek toegezegd, maar na de hervorming van het hoger onderwijs in België in 1817, stelde zij die instelling ter beschikking van de staat. In 1835 opnieuw in het bezit van de bibliotheek gekomen, heeft de stad haar, bij de oprichting der katholieke hogeschool, onder zekere voorwaarden, aan deze laatste in bruikleen afgestaan.

De bibliotheek bevond zich in de bovenzaal van het hoofdgebouw der hogeschool, de vroegere Lakenhalle, opgetrokken in gotische stijl van het eerste tijdvak. Een der lokalen was van latere datum, in 1723, tegen het oude gedeelte aangebouwd en van binnen met zeer rijke gebeeldhouwde eikenhouten boekenkasten in rococostijl voorzien.

Het plan van dit gebouw werd ontworpen door Gaspar Larchier, bouwkundige te Brussel en uitgevoerd door Jan Frans de Groot. Het stukadoorwerk van het gewelf is door de beeldhouwer Dionysius Bayar gemaakt en het prachtige houtwerk door dezelfde kunstenaar, in overleg met Bonnet. De gezamenlijke kosten van het hele gebouw beliepen circa 115.000 florijnen.

De wanden van de grote leeszaal, ook boven gelegen, waren als het ware behangen met portretten van professoren der oude en nieuwe hogeschool, en rond de zaal bevonden zich de borstbeelden, meestendeels uit marmarsteen, op voetstukken

geplaatst, van beroemde personen en door bekende kunstenaars gebeiteld. Alle geschiedkundige gedenkstukken der eerbiedwaardige Alma Mater waren er als in een museum verzameld en werden met de grootste piëteit door de jongere geslachten bezocht en bewonderd.

De grote promotiezaal, waar alle academische plechtigheden plaats vonden, was ook naast de leeszaal gelegen. De verwoeste bibliotheek telde ongeveer 180.000 boekdelen en een groot aantal zeldzame en belangrijke handschriften. Van deze laatste, eertijds in nog groter getal, zijn er gedurende vroegere oorlogswoelingen vele naar de Koninklijke Bibliotheek te Brussel overgebracht en aldaar gebleven.

Het oudste gedeelte der bibliotheek, hoofdzakelijk afkomstig uit collegia en kloosters, was zeer rijk aan incunabelen, wellicht een der schoonste verzamelingen van de hele wereld.

Oostende, 12 september. De Indépendance meldt, dat het Belgische leger het Duitse leger, dat Kortenberg bezet, in tweeën heeft gesneden.

Tussen Leuven en Brussel heeft het nieuwe geschut van groot kaliber krachtig aan de strijd deelgenomen.

De prinsen Frederik Willem en Adalbert van Pruisen en Karel van Wurtemberg zouden in hospitalen te Brussel overleden zijn.

14 september 1914

België in de tweede fase van de oorlog.

Men schrijft ons:

De aide de camp van generaal von Luttwitz was luitenant Wickel, van het regiment huzaren Kaiser Frans von Oesterreich, een elegante, jonge officier, die in de slag bij Charleroi gewond was en sedertdien deze functie bij de militaire gouverneur bekleedde. Hij was blij dat hij de open lucht in mocht; er werd aan het gouvernement hard gewerkt en men had niet eens voldoende tijd om een maaltijd te gebruiken. Eindelijk vertrokken wij om 11 uur 30, nadat ik dus drie-en-een-half uur in het regeringsgebouw had doorgebracht, per auto naar het Zuiderstation, om te zien, of daar wellicht priesters per trein waren doorgekomen. Onze auto was er een, waaraan ik niet zonder zekere schrik kan terugdenken. Ze had vier zitplaatsen, waarvan de achterste onbeschermd waren. Het was een in België gekochte ren-automobiel van klein formaat en 100 P.K. Ze kon een snelheid ontwikkelen van 145 km hetgeen zeker niet het maximum betekent, maar onder deze omstandigheden nogal welletjes was op wegen, die niet speciaal voor wedstrijden waren ingericht. In de Gare du Midi wist men niets van priesters af. Wij gebruikten eerst samen een zwaar ontbijt met port in een hotel en gingen toen op weg. Luitenant W. stelde mij gerust door te zeggen, dat onze militaire chauffeur de beste was van de hele divisie, maar toch waren er zekere bochten en een bepaalde vorm van hellingen, die mij niet enkel een bewondering inspireerden voor de verregaande vaardigheid van onze chauffeur.

Reeds op de boulevard Jamar zagen we van alle kanten de mensen met verbazing en dichterbij staande met onmiskenbare ontsteltenis ons nakijken. Maar dat was nog maar het begin. Zodra waren we niet buiten de stad gekomen, of de kilometer-wellusteling, die het stuur in handen had, zette er een duizelingwekkende vaart in. Wij dansten voortdurend op en neer, we hadden de tranen in de ogen en mijn buurman moest zijn grijs-pelzen muts redden. Naast de chauffeur zat de onvermijdelijke soldaat met geladen geweer, die

telkens afsteeg, om de weg te vragen, en tevens als een soort van tolk voor de chauffeur dienst deed.

Daar wij geen idee hadden waar de priesters konden zijn, stelde ik voor naar Tervuren te gaan en daar maar in hemelsnaam te zien te weten te komen, waarheen de colonnes vertrokken waren met onze priesters. In Tervuren kwamen wij er achter, dat de priesters uit de weide vervoerd waren, en dat er later tenminste nog één (dus de derde) groep van priesters was doorgezonden. Wij begaven ons naar de Kommandantur, die in het dorp gelegen was. Terwijl ik buiten bleef wachten, liet de luitenant zich bij de commandant aanmelden. Weldra kwam hij buiten met een gedistingeerde oude officier, kolonel von der Goltz, in een zee-blauw uniform met tressen.

Terwijl ik hen langzaam volgde, begaven zij zich disputerend naar de kazerne. Ik zag dat de luitenant de overste het schrijven van een generaal overhandigde, en dat er nogal het een en ander over en weer gesproken werd. Dit gaf mij de beste hoop voor de andere priesters. Onderweg had ik aan mijn buurman gezegd, dat het uit politiek oogpunt een handige daad was, aan de beide grote geleerden terstond de vrijheid te geven, waarop deze begon te lachen, zeggende, dat ik nog meer verblijd zou zijn, wanneer ik wist, wat de geheime order inhield. In een cafeetje bij de ingang der kazerne zag ik, midden in een groepje officieren, die het geval druk schenen te bespreken, de majoor van de vorige dag, die mij toen de bevrijding op besliste toon geweigerd had. Deze antwoordde mijn groet in het geheel niet toen ik groette. Terwijl ik midden op het plein stond te wachten kwam een andere officier uit de kazerne naar het dorp toe. Hij scheen ook enigermate ontevreden te zijn, tenminste hij liep recht op mij af, zodat ik een botsing alleen kon vermijden door juist op het laatste ogenblik, overigens zonder veel

notitie van hem te nemen, een stap naar rechts te doen. Ik wist namelijk van een Hauptmann, dat een officier in oorlogstijd niet mag duelleren, en ik zou dus, door een conflict toe te laten, waarop een uitdaging zou moeten volgen, enkel mezelf aan grote onaangenaamheden en erger blootstellen, zonder kans op herstel. Eindelijk kwamen een aantal priesters naar buiten, tussen enige gewapende soldaten, teneinde naar Brussel te worden vervoerd en daar vrijgelaten. Na een korte poos kwam luitenant W. zelf met monseigneur Ladeuze en de kanunnik Cauchie. Op de hem eigen charmante wijze gaf hij de beide heren in mijn handen vrij en nam glimlachend hun dank in ontvangst. Hij zegde mij, dat zij zelf bij de Kommandantur een pas naar Brussel moesten vragen. Mocht men daar enige moeilijkheid maken, dan zou hij persoonlijk met hen meegaan. Ze begaven zich naar de Kommandantur, vandaar naar de woning van de commandant, waar men hen op straat liet wachten. Na geruime tijd kwamen ze met de passen terug. Toen gingen wij samen in een naburig café, waar de vijf dochters het hele toneel met ontroering hadden gadeslagen. Zij hadden de vorige dag de priesters zien opsluiten en ze waren nu het huilen nabij van ontroering. We gingen naar boven om iets te gebruiken en het was toen voor die beide bewonderenswaardige mensen een zeldzaam ogenblik. Ze hadden tranen in de ogen, omhelsden elkaar en kusten elkaar op de wangen. Ze hadden een afschuwelijke dag meegemaakt.

Gisteren vertelde ik, dat monseigneur Ladeuze zich op de hertog van Arenberg beroepen had en instond voor de gezindheid en de onschuld der overige priesters, welke twee mededelingen door de soldaten met hoongelach waren ontvangen. Ik had toen een soldaat naar de majoor doen zenden, teneinde het beroep over te brengen. Na een korte poos was hij echter teruggekeerd met een boodschap van de majoor, dat deze de hertog niet kende en dat er niets van

kwam. Daarop was een officier hen allen gevangen komen nemen in de volgende termen: "In naam des Keizers neem ik u allen gevangen als gijzelaars. Gij zult met onze troep worden meegevoerd en zodra een burger op ons mocht schieten, zult gij allen worden gefusilleerd." De geestelijken werden toen in het dorp gevoerd en in een schuur opgesloten, waar ze zich op de grond moesten neerleggen. Terwijl de geweren op hen gericht werden, werd hen toegebulderd: "Indien gij beweegt, wordt ge gefusilleerd. Indien gij slechts een woord met elkaar spreekt, zult gij eveneens worden gefusilleerd." Zo hadden ook de beide oude professoren de ganse nacht en de ganse morgen naast elkaar gelegen, zonder ook maar een woord te durven zeggen. Professor Cauchie zegde ons: "Toen ik 20 jaar was, heb ik afstand gedaan van de genietingen des levens; jaren later heb ik afstand gedaan van alle aardse goederen, en gisterenavond heb ik lang gebeden en afstand gedaan van het leven zelf."

Ondertussen keerde met de maaltijd ook de goede stemming terug en weldra zaten wij met ons drieën in het kleine bovenkamertje rond de soepterrine vrolijk te lachen en klonken stevig bij elkaar aan.

Toen ik later naar omlaag ging en beneden op de officier wachtte, kwamen de vijf jonge dochters om me heen zitten, en daar zat ik nu, voorwerp van een belangstelling en een genegenheid, die bijna overstelpte. Maar alle goede bedoelingen duren kort. De auto stond klaar, de bevallige officier met zijn hoge grijze pelsmuts stapte in. Ik kustte elk der vijf meisjes de hand, we wuifden met grote innigheid en voort ging het weer met een snelheid van 145 km per uur.

Het belangrijke nieuws, dat de Belgen Aarschot hebben hernomen, en de lijn tussen Brussel en Leuven, onder Zaventem, over 9 à 10

km in Belgische handen is gevallen, is hier met grote vreugde vernomen. De mededeling als zouden de Duitsers zich te Brussel op het plein voor het paleis van Justitie sterk verschansen, behoeft geen vrees te verwerken. Dit plein kan inderdaad van strategisch belang zijn, maar alleen tegenover een aanvaller, die pal uit het westen zou komen; andere richtingen beheerst het plateau niet. Aanvallen van de kant van Antwerpen of Leuven op de hoofdstad zullen daarentegen uit het noorden of noordoosten moeten komen, dus veeleer uit de richting Laken en Schaarbeek.

Antwerpen, 13 september. Na vier dagen van verbitterde strijd hebben onze veldtroepen, die een uitval hadden gedaan uit de versterkte stelling van Antwerpen om de Duitse troepen binnen de driehoek Brussel-Leuven-Mechelen aan te vallen, zich weer onder bescherming van de forten der eerste linie geplaatst.

De uitval, die eerst niet meer dan een onderneming tegen de Duitse dekkingstroepen scheen te zijn, heeft allengs grote afmetingen aangenomen. De verdedigingsstelling van de vijand was zeer sterk, dankzij het terrein en de sedert 15 dagen opgeworpen aardewerken.

De noodzakelijkheid om zich in deze stelling tot elke prijs te handhaven, dwong de Duitsers om er alle nog in dit land beschikbare krachten samen te trekken. Zo kwam het derde legerkorps, dat reeds van Ninove op weg was naar Nederbrakel, in allerijl terug, om de schok van onze troepen te helpen opvangen.

Het negende Duitse legerkorps, op weg van Oudenaarde naar Ruien, werd eveneens teruggeroepen naar het slagveld. Afdelingen landweer en landstorm, die Zuid-Brussel bezet hielden, namen met

15.000 te Brussel aangekomen mariniers eveneens aan de strijd deel.

Het bereikte resultaat was dus voor de door de Franse en Engelse staven geleide krijgsvieringen van zeer groot belang, aangezien door onze tussenkomst twee legerkorpsen in de onmogelijkheid hebben verkeerd, de in Noord-Frankrijk terugtrekkende Duitse legers te hulp te komen.

Tengevolge van deze samentrekking van alle in België beschikbare Duitse strijdmachten stond ons leger aan het einde van de vierde dag tegenover een overmacht en trok het zich heden op Antwerpen terug.

Ons veldleger zal voor de vijand een aanhoudende bedreiging blijven, waardoor hij gedwongen zal worden belangrijke troepenmachten af te zonderen, welke voor zijn optreden in Frankrijk zeer nodig zijn.

De verliezen gedurende de vier dagen zijn belangrijk en wijzen er op, hoe verbitterd de strijd is geweest. De Duitsers schieten zeer veel slechter dan wij. De kwetsuren van onze manschappen zijn over het algemeen weinig ernstig. Hetzelfde is niet het geval aan Duitse zijde, want ons vuur was zeer juist gericht en zeer moorddadig.

België in de tweede fase van de oorlog.

Men schrijft ons:

Als een bom vlogen wij over de weg, eerst naar Diegem, waar ook een order moest worden afgegeven en toen verder, om de derde groep van priesters te zoeken. Tot deze groep behoorde o.a. mgr.

van Cauwenberg, de vice-rector van de Leuvense universiteit, en de vermaarde pater Vermeersch, die wij ook in Noord-Nederland van naam kennen, samen een 25-tal. Voor wij echter de omstreken verder gingen afzoeken, wilden wij nog bij het Duitse bewind een poging doen, om de colonne telefonisch te bereiken. Het bleek ons weldra, dat zij aan het hoofd van de colonne marcheerden, welker commandant bij Ruisbroek het bevel kreeg ze vrij te laten.

’s Middags vervoegde ik mij aan het station om een grote koffer, die ik had achtergelaten, terug te vragen. Ik vond in de bagageloods tientallen grote koffers opengebroken en de inhoud gestolen of vernield. De Duitsers hadden naar dynamiet gezocht!

Uit een gesprek met de 1^e-luitenant B. bleek mij toen ook dat het garnizoen van Brussel al enige tijd voor vijandelijkheden van de bevolking bevreesd is. In het station was men dag en nacht “in Alarmbereidschaft”.

De 1^e-luitenant B. kwam mij weer hartelijk tegemoet en stortte zijn hart er over uit, dat de toon van de Brusselse burgerij in de laatste tijd zoveel erger was geworden. Men ging niet meer voor de Duitse soldaten opzij. De soldaat had op straat van de kant der schertslustige Brusselaars vaak spot te verduren. “Wanneer heeft men ooit gezien, riep hij uit, dat een leger, dat als overwinnaar een vijandelijke stad binnengetrokken is, zich met zo erbarmelijke huisvesting tevreden stelt. De stad heeft zich aan ons moeten overgeven; we hadden het recht en de macht tot brandschatting, en u ziet, dat mijn soldaten in wagons en op de grond de nacht doorbrengen!”

Aan de Duitse soldaten in Brussel was nu order gegeven om op het trottoir niet opzij te gaan en, indien men de spot met hen dreef,

met een oorvijg te antwoorden, of onmiddellijk de burger in arrest te nemen.

Men moet overigens toegeven, dat de houding der Duitsers in de hoofdstad voorbeeldig was en dat het Duitse militaire bewind alles gedaan heeft, om de rust in de stad te helpen handhaven.

De volgende dag begaven de beide monseigneurs en ik ons naar de militaire gouverneur, ten einde paspoorten te vragen voor ons vertrek naar Nederland. De beide geleerden voelden zich niet bijster veilig en rustig meer in Brussel na de pijnlijke gebeurtenissen, die zij doorleefd had, en wensten naar Valkenburg en daarna wellicht naar Engeland te vertrekken.

In het ministerie van buitenlandse zaken werden wij terstond bij zijne eminentie toegelaten. Hij drukte zijn diepe spijt uit over de vernieling van Leuvens schatten. "Het is ongelukkig. Er is over en weer wantrouwen; een vijandige daad, of de schijn daarvan, lokt een represaille uit; de haat wordt heftiger, men gaat tot excessen over; de vrees vermengt zich met de angst; men wreekt, niet alleen wat men ondervond, maar wat men vreest te zullen ondervinden en geraakt zo tot de meest betreuenswaardige handelingen."

Monseigneur Ladeuze legde een plan bloot om hetgeen van Leuvens universiteitsgebouwen overgebleven was, te sparen. Men kon de troepen bijvoorbeeld herbergen in de gehoorzalen, en niet in de laboratoria, waar kostbare instrumenten en verzamelingen gevaar liepen door mensen, die hun waarde niet kenden, te worden verwaarloosd of vernield. Zijne eminentie keurde het plan volmaakt goed en stelde hem voor een brief te richten aan de commandant van Leuven, met het verzoek om met name genoemde gebouwen te willen sparen en verder alle mogelijke maatregelen ter

beveiliging van de universiteitseigendommen te nemen. Deze brief zou bij zijne eminentie worden ingediend en vervolgens met een begeleidend schrijven van hem naar de Leuvense commandant worden doorgezonden.

Voorts verzocht hij de beide heren, om ook in Brussel een aantal gebouwen aan te wijzen, die, mocht ooit het bombardement van Brussel nodig zijn, gespaard zouden kunnen worden. "Ik heb de macht", zegt hij, "om Brussel geheel om te schieten".

Mgr. Ladeuze vestigde toen in het bijzonder de aandacht van zijne eminentie op het Institut St.-Louis, op de hoek van de Boulevard Botanique en de rue des Marais. De gouverneur schrapte daarop dit gebouw met rood potlood op een voor hem liggende kaart van Brussel aan.

Daarop vroegen wij om een paspoort voor een reis over Aken naar Nederland. Zijne excellentie tekende daarop onze namen en woonplaatsen aan, en beloofde ons te zullen verwittigen, wanneer er een geschikte gelegenheid zich zou voordoen om ons langs die weg over de grenzen te brengen. Wij namen daarop afscheid, hem dankend voor zijn tussenkomst.

Het is niet onmogelijk, en zelfs waarschijnlijk, dat, behalve de drie groepen priesters, die in de omstreken van Brussel, door de ingeroepen tussenkomst van de generaal bevrijd zijn, andere ongelukkigen geruime tijd met de troepen zijn meegesleept, en misschien ook nog op dit ogenblik mee trekken. Zo zijn twee Spaanse priesters in andere richtingen voor het front der troepen uitgevoerd, en alleen dankzij een toeval aan grote onaangenaamheden ontsnapt.

Uit alles blijkt, dat het militaire bewind een, onder zulke zware omstandigheden, buitengewoon welwillende en rustige houding heeft aangenomen in tal van kwesties, waarbij onderdanen van een vijandig land betrokken waren. Dit is zozeer het geval, dat de beide monseigneurs zich na lang bedenken het veiligst zijn gaan voelen in de stad Brussel zelf, van waaruit ze zelfs pogingen begonnen om met goedkeuring van het Duitse bewind een commissie te vormen, die alles zou doen, om in de stad Leuven langzaam aan het gewone leven te herstellen. Zo heeft de plicht dan deze twee mannen teruggevoerd onder de helaas wat zwartgeblakerde muren der Leuvense universiteit.

Een maaltijd in de vermaarde onderwijsinstelling van het Institut St.-Louis te Brussel gaf mij nog de gelegenheid, die twee geestelijken en de oudere vrienden in eigen omgeving te zien. Wellicht zou een bekende Nederlandse integralist op de gezindheid van al deze heren het een en ander aan te merken hebben, maar ik heb mijzelf slechts kunnen gelukwensen met het voorrecht, enige uren in de verfijnde en jeugdige atmosfeer van deze religieuzen, bij wie de geest op hogere leeftijd meer boeket ging ontwikkelen, door te brengen.

Van het Nederlandse gezantschap te Brussel ontving ik de vriendelijkste steun en voorlichting.

Toen ik eindelijk, vergeefs wachtend op de aangekondigde mededeling van het Duitse bewind, mij rechtstreeks tot de generale staf wendde, met het verzoek mij een plaats te willen aanwijzen in een auto, die naar Aken terugkeerde, werd mij met grote vriendelijkheid een plaats toegestaan in een legerauto, waarin ik met twee Duitsers de reis maakte.

In de stad Leuven, waar wij doorreden, bleek het grootste gedeelte onverwoest, alleen stond van de hele wijk om het station heen geen huis meer overeind.

In Herzogenrath werden een van mijn Duitse reisgenoten en ik (de andere, die in Brussel gekomen was om zijn in het Rode Kruis overleden broeder te begraven, was in Aken uitgestapt) als spionnen vastgehouden, 's avonds voor de wacht gesleept, hoewel mijn papieren in orde waren, enz. De volgende morgen bleek mijn koffer naar de wacht te zijn gebracht. Om 8 uur 's morgens werd ik weer voor geroepen, waarschijnlijk uit wraak, omdat de 1^e-luitenant mij de vorige avond, na een enigszins brutaal optreden mijnerzijds en bedreiging met klacht, terstond losgelaten had. Ik vroeg de officier of hij niet bereid zou zijn om het Duitse bewind te Brussel advies te geven, hoe paspoorten moesten worden ingericht, opdat de eigenaar verder gevrijwaard zou zijn tegen alle plagerijen in kleine Duitse grensstations. Weldra liet hij mij weer vrij. Ik vroeg hem toen: "Hebt u veel dynamiet in mijn koffer gevonden, Herr Leutnant?" Hij viel dreigend uit: "Dus u hebt dynamiet bij u?" En ik, onder het gegrinnik der soldaten: "Natuurlijk Herr Offizier, ik neem altijd ongeveer anderhalf pond mee op reis voor alle mogelijke eventualiteiten."

Bij die gelegenheid bleek mij ook, dat mijn Duitse reisgenoot, die voor mij uit het gebouw van het Duitse bewind in de auto gestapt was, een Duitse spion was van Griekse nationaliteit. Het grappigste was natuurlijk, dat hij in zijn missie binnen Nederlands grondgebied gehinderd werd door zijn Duitse collega's. Men telegrafeerde over hem heen en weer, maar vermits de spionagedienst een bijzondere chef heeft, en de officieren te Herzogenrath hardnekkig telegrafeerden aan het Duitse bewind, heeft die goede man, wiens

naam ik mij zeer goed herinner, nog geruime tijd in de wacht mogen brommen.

Uit Brussel komt het bericht, dat prins Karel van Wurtemberg daar zondag gestorven is aan wonden, voor Mechelen opgelopen; de begrafenis zou met grote plechtigheid geschied zijn. Verder uit de hoofdstad geen nieuws. Ook vandaag lopen er vanuit Gent geen treinen in oost- of zuidelijke richting, alleen naar Brugge-Oostende en naar Antwerpen-Waas, en dan nog maar een paar in elke richting.

Rond Antwerpen en Brussel zijn de Duitsers op Vilvoorde teruggeworpen en het doorsnijden van de verbindingsslijn tussen Brussel en Leuven vindt bevestiging. Het moet gebeurd zijn tussen Zaventem en Kortenberg. Hierbij een afstandsopgave, die van nut kan zijn. Brussel-Leuven is 30 km; van Brussel af rekenend heeft men: Schaarbeek 3 km, Haren 6, Diegem 8, Zaventem 10, Nossegem 13, Kortenberg 16, Erps-Kwerps 17, Olmenhoek 19, Beisem 20, Veltem 22, Herent 23, Winksele 26.

Eerst morgen zal ik u nader over dit alles kunnen berichten; het is nu niet gemakkelijk aan nieuws te komen vooral waar de censuur weer werkt.

Voor enige dagen had ik meegedeeld, dat het tijdelijke ziekenhuis door de Brusselse magistraat in het Paleis van Justitie ingericht, door de Duitsers in beslag was genomen. Iets naders kon ik u daarover toen niet berichten, maar nu ontvang ik zojuist uit Brussel, van een zeer gezien lid der balie, daarover het volgende bericht: "Vrijdagmiddag (dit is 4 september) kreeg het hospitaal, dat te Brussel in het Paleis van Justitie was ingericht, bezoek van een Duits officier (kolonel?), die daarover zeer tevreden was. Bij zijn vertrek

beval hij de hekken open te laten, daar hij terug zou komen. Inderdaad zag men hem terug, vergezeld van verscheidene honderden soldaten der Landsturm, die de nacht doorbrachten in de grote vestibule en in de gangen en rechtszalen. Met moeite kreeg men gedaan, dat de grote zaal van de Rechtbank van Koophandel niet werd ingenomen en dat een zaal werd opengehouden voor het Hof van Beroep, dat 's morgens een zitting moest houden. Zaterdagochtend (5 september) werden vier kanonnen opgesteld; het eerste gericht op de benedenstad, nr 2 op de Regentiestraat, nr 3 op de Hoogstraat, nr 4 op de Louizalaan. 's Maandags werd de toegang aan iedereen, zonder uitzondering, geweigerd. Geen enkele magistraat (procureur-generaal en advocaten-generaal, voorzitters en leden van de rechtbank), geen enkele ondergeschikte werd toegelaten. Alleen de leden der ambulance, die een identiteitsbewijs konden tonen, werden binnengelaten. Men deelde hen ten overvloede mee, dat de ambulance sedert de vorige avond opgeheven was en niemand er meer toegang toe had. Men heeft zodoende 140 bedden in beslag genomen, het beddengoed, linnen, verbandmiddelen, mondvoorraad, enz., enz., zonder enige vergoeding. Nadat men zich tot de Duitse autoriteiten gewend had, heeft men gedaan gekregen, dat de rechters, advocaten, procureurs enzovoort van 9 tot 5 uur op het Paleis van Justitie zouden worden toegelaten. Aan de deur bevonden zich Belgische controleurs, die de identiteitsbewijzen der binnenkomenden moesten nazien. In de nacht van maandag op dinsdag (7-8 september), zijn de Duitsers in het Paleis van Justitie als vandalen opgetreden. De kasten, waarin raadsheren van het hof hun toga's opbergen, werden opengebroken, hun ridderorden gestolen, evenals bronzen luchters en verschillende andere voorwerpen. Toga's zijn gestolen en bevuild, deuren ingetrapt, laden opengebroken. Alle brandkasten zijn omgeworpen en

geopend, de laboratoria der gerechtelijke geneeskundigen verwoest. In de hoeken lagen mesthopen, gebroken wijn- en champagneflessen en meer. Ik heb dit alles met eigen ogen gezien en met mij 100 andere confraters.”

Zo schrijft mij een gezien lid der Brusselse balie.

15 september 1914

Londen, 14 september. De New Yorkse World bevat het verslag van een onderhoud, dat haar correspondent in België met de Duitse generaal Böhn gehad heeft over de wreedheden der Duitsers. De generaal sprak eerst die wreedheden tegen, maar de correspondent noemde verschillende gevallen op, waarvan hij en de secretaris van het Amerikaanse gezantschap getuige geweest waren. De generaal scheen verwonderd over de juistheid der bijzonderheden en verontschuldigde zich door te zeggen, dat hij zijn best gedaan had de non-combattanten te beschermen.

Een correspondent van de Vorwärts heeft Leuven bezocht en verklaart tegenover de vergoelijkende berichten in de Duitse pers: “Leuven is een verwoeste stad”. Hij twijfelt of de stad er ooit weer bovenop zal komen en deelt mee dat duizenden inwoners als gevangenen naar Duitsland zijn overgebracht.

In tegenspraak met andere beweringen is de gevangenis te Leuven onbeschadigd en zijn er nog gevangenen.

Men schrijft ons uit Vlaanderen zondagavond:

Het blijkt meer en meer, dat wij bij de gevechten ten zuidoosten der stelling van Antwerpen met een ware veldslag te doen hebben,

welke vrijdag begonnen, nog steeds wordt voortgezet. Ziehier wat er over valt op te maken.

Vrijdag stonden de Duitse troepen ten noorden van de Demer, ongeveer op een lijn Mechelen-Keerbergen-Aarschot. Uit beide laatstgenoemde plaatsen werden zij vrijdag verdreven tot over de Demer, zodat zaterdagochtend hun lijn tien km zuidelijker was en liep over Boortmeerbeek, Haacht, Werchter, Rotselaar en Wezemaal. Het centrum van het Duitse verzet was gisterenmiddag het kruispunt der wegen Brussel-Aarschot en Mechelen-Leuven, waar tevens het kanaal tussen beide plaatsen langs loopt, dus in de omstreken van Haacht en Wespelaar. Vooral de Belgische artillerie bestookte de vijand hevig, zodat op het centrum en de linkervleugel der Duitsers de Belgen grote voordelen behaalden; op de Belgische linkerflank daarentegen (in de richting Holsbeek, Wezemaal) verhinderde de vijand met troepen uit Leuven de Belgen een snel voortrukken. Tegelijk deden de Belgische soldaten, op het bericht, dat de Duitsers een groep uit de richting van Luik en Hasselt verwachtten, de bruggen en spoorlijnen naar die kant springen, om aldus dit plan te verijdelen. Aan de andere zijde van het gevechtsterrein werd een Taube, met 9 bommen aan boord neergeschoten.

Vandaag zouden de Belgen met verse troepen de aanval krachtig voortzetten. Het schijnt dat de Duitsers gebrek aan geschut hebben en dat dit juist aan Belgische zijde uitstekend in orde is.

Er heerst op het ogenblik bij de Belgische soldaten grote geestdrift en ongeduld om de vijand te lijf te gaan, zodat de Landstormmannen een sterke tegenstander tegenover zich hebben.

Verschillende berichten zijn vandaag (zondag) uit Brussel binnengekomen. Hieruit blijkt dat de Duitse bezetting gaat optreden tegen de Belgische dagbladen, die in het geheim werden binnengesmokkeld. Zij die zich daaraan schuldig maken, zullen, volgens een aankondiging, gefusilleerd worden. Maarschalk von der Goltz heeft op vier verschillende plaatsen de Kölnische Volkszeitung en de Düsseldorfer Zeitung te de koop gesteld. Het zijn voornamelijk de Duitsers, die deze bladen kopen.

Sedert vrijdag hoort men te Brussel natuurlijk het kanongebulder uit de richting Mechelen en Leuven komen, bovendien zien zij troepen langs de steenweg naar Leuven afmarcheren, maar de nieuwsgierigheid der Brusselaars blijft onbevredigd, want zij, die beproefden te gaan zien wat er gebeurde, werden te Kortenberg teruggestuurd.

Het Noorderstation dient tot cavaleriekazerne, het Palace Hotel is vol officieren, die door een wacht van 40 man beschermd worden, benevens door het verbod voor wie ook om over het plein voor het station te lopen.

Verder hebben de Duitsers het observatorium in bezit genomen en daar hun weerkundige dienst ingericht. Levensmiddelen schijnen ruim aangevoerd te worden en de schaarste van vlees schijnt geweken.

Doctor Cuypers te Leuven.

In een andere rubriek is gemeld dat de doctor P. J. H. Cuypers is gaan kijken naar het vandalisme te Leuven. Het is een moeilijke reis met gevaren geweest. Zijn kleinzoon heeft ervan verteld in De Telegraaf.

“... Voorvallen van persoonlijke aanraking mag ik niet beschrijven: alleen kan ik mededelen, dat een paar soldaten, die op last van hun superieuren in onze auto moesten plaatsnemen, door de gevolgen van het nachtgevecht, het vluchten voor Engelse mitrailleurs door een sloot, en de slapeloosheid te akelig waren in hun nog natte kleren, om eten, drinken of sigaren, uit medelijden door ons aangeboden, te gebruiken.

Dankzij de hulp van een heer, die ik mijn leven lang dankbaar zal blijven, kregen wij mijn grootvader weer terug. Gemoedelijk had hij met de posten, welke in en om de abdij, waar hij vertoefde, waren opgesteld, nog gesproken, en even vrolijk als toen hij in de jaren 1875/76 aan het hoofd der tafel te Mainz als Dombaumeister in het Duits oreerde, met evenveel fantasie, overleg en redenering als adviseerde hij nog in Würzburg, Oppenheim en Straatsburg, zo gaf hij zijn mening weer en legde hij zijn opinie bloot aan mgr. von Kettler over de bouwwerken van het Mainzer aartsdiocees, waarvan deze laatste de beroemde bisschop was. Maar toen de archeoloog, de architect, in Leuven werd gebracht en het werk van zoveel anderen, van ouden, verwoest zag, wilde hij de stad uit, vlug en gauw, sneller nog dan hij Maastricht enige dagen tevoren wilde verlaten.

Ik was de gehele tocht door al benauwd geweest, dat hij bij het zien van de verwoesting van de boekenschat, waar schrijvers hun pennen en hersenen in hebben versleten, waar illumineurs en tekenaars hun kunst aan hadden gewijd, dat hij bij het zien van de gehavende Sint Pieter, waar artiesten hun zielen hadden uitgestort en vastgelegd, en waaraan de eeuwen een nog schilderachtiger cachet hadden weten te geven, de eerste de beste Duitser voor de slechtste zal uitmaken, onverschillig of het een sergeant, een soldaat of een generaal zou zijn geweest. Maar lamgeslagen bleef

hij zwijgen. Hij was ontmoedigd, want nu is er geen beginnen meer aan. Hij wilde nu gauw weg, want een ruïne en verdelgingsspook vertoont zich voor zijn altijd beweeglijke geest.

Het weer komt overeen met zijn gedachten. Toen we naar Leuven gingen, was het schoon en prachtig, de natuur als het ware in het zonlicht uitgestald en voorgesteld. Als we daar zijn, waait het heftig, maar bij het weggaan is het weer slecht geworden. De wind zweept de regen in ons gezicht en lelijke zwarte wolken bedekken de zon. Grootvader zegt niets, trekt de reisdekens over flambard en oren en is blij, dat de auto in de renvaart wordt gestuurd.”

16 september 1914

De correspondent van de Daily Telegraph te Antwerpen schat de schade door de invallende Duitsers in België aangericht op fl. 500 miljoen.

Men schreef ons maandagochtend uit Vlaanderen:

Zoals reeds uit het communiqué der Belgische regering is gebleken, hebben de Belgische troepen zich na vier dagen onvermoeid vechten, onder de bescherming der forten van Antwerpen terug moeten trekken, wijkende voor de aangroeiende overmacht.

Toch moet men over hetgeen in deze dagen door het Belgische leger bereikt is niet gering denken.

Van overwegend belang is wel, dat de vierdaagse slag van invloed kan geweest zijn op het grote drama, dat zich aan de Marne afspeelt. Door het besliste optreden en standhouden der Belgen waren Duitse korpsen, die zich zuidwaarts spoedden, verplicht met grote haast rechtsomkeert te maken. Dit maakt, dat de slag in

Brabant zijn eervolle plaats vindt in het kader der algemene krijgsverrichtingen.

Een ander resultaat is, dat Mechelen en Aarschot weer in handen der Belgen zijn, dat door de verliezen de Duitse bezetting van het land zeer verzwakt is, en bovendien, dat de verbinding Brussel-Luik voor een nog niet te bepalen tijd verbroken is.

Herhalen dergelijke stoutmoedige uitvallen van het rond Antwerpen liggende Belgische leger zich, dan zal de toestand voor de Duitse troepen hier zeer moeilijk worden, temeer, daar op het Franse oorlogsterrein de terugtocht naar het oosten het zenden van hulp van die zijde onmogelijk maakt.

Londen, 15 september.

Volgens de Daily News zeggen de passagiers van de vanavond aangekomen Vlissingse stoomboot, dat Belgische en Engelse troepen Brussel, na ontruiming door de Duitsers, hebben hernomen.

Philip, de oorlogscorrespondent in België van hetzelfde blad, seint van een vluchteling uit Brussel te hebben gehoord dat vier dagen geleden maar 2000 Duitsers meer in Brussel waren.

Londen, 16 september. Ook de correspondent van de Daily News te Antwerpen seint, dat de Duitsers Brussel ontruimd hebben. Von der Goltz had die ontruiming zelf in een proclamatie aan de bevolking aangekondigd. De Duitsers zouden op Namen en Luik terugtrekken.

(Als de ontruiming werkelijk geschied was, dan zouden wij, naar ons voorkomt, het bericht daarvan wel reeds uit Brussel zelf ontvangen hebben. Redactie)